

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

II РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 69

София, четвъртък, 11 април

1929 г.

78. заседание

Срѣда, 10 април 1929 година.

(Открито отъ подпредседателя В. Димчевъ, въ 15 ч. 55 м.)

Председателстващъ В. Димчевъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито. Има нужното число народни представители, за да бѣде заседанието законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитѣ народни представители: Еминъ Тахировъ Агушевъ, Иванъ Ангеловъ, Никола Андреевъ, Никола Аретовъ, Милко Бечевъ, Димитъръ Богдановъ, Иванъ Бомбовъ, Илия Бояджийски, Никола Бурмовъ, Никола Владовъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Павелъ Георгиевъ, Стойчо Георгиевъ, Георги Данковъ, Панайотъ Данчевъ, Владимиръ Димитровъ, Добри Димитровъ, Момчо Дочевъ, д-ръ Никола Думановъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Димитъръ Зографски, Димитъръ Икономовъ, Атанасъ Кашевъ, Христо Калайджиевъ, Трифонъ Капитановъ, Димитъръ Каранешевъ, Левъ Кацковъ, Иванъ Кирпиковъ, Гето Кръстевъ, Добри Даневъ, Манасиевъ, Димитъръ Мангъровъ, Христо Мановъ, Милу Милевъ, Йорданъ Мирчевъ, Константинъ Муравиевъ, Кара-Али Мустафовъ, Досю Негенцовъ, Иванъ Недѣлковъ, Тодоръ Некезовъ, Димитъръ п. Николовъ, Борисъ Павловъ, Петъръ Панайотовъ, х. Георги х. Петковъ, Аврамъ Стояновъ Петровъ, Георги Пъчевъ, Христо Рашковъ, Григоръ Реджовъ, Димитъръ Стефановъ, Стефанъ Стефановъ, Христо Стояновъ, Методи Храновъ, Иванъ Христовъ, Александъръ Цаневъ, Стойне Чакръкчийски, Георги Чернооковъ, Маринъ Шиваровъ и Петъръ Якимовъ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпускъ на следнитѣ народни представители:

На г. Петъръ Миновъ — 1 день;
На г. Христо Баралиевъ — 1 день;
На г. д-ръ Йовчо Пеневъ — 1 день;
На г. Стоянъ Омарчевски — 1 день;
На г. х. Георги х. Петковъ — 1 день;
На г. Момчо Дочевъ — 2 дни;
На г. Илия Бояджийски — 2 дни;
На г. д-ръ Борисъ Николовъ — 3 дни;
На г. Милко Бечевъ — 4 дни;
На г. Димитъръ п. Николовъ — 10 дни и
На г. Никола Бурмовъ — 1 день.

Освенъ това, следва да се разреши отпускъ отъ Събранието на следнитѣ народни представители:

На г. Левъ Кацковъ — 4 дни;
На г. д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ — 4 дни;
На г. Хюсеинъ х. Галибовъ — 4 дни;
На г. Еминъ Агушевъ — 3 дни;
На г. Вълчо Даскаловъ Вълчовъ — 1 день;
На г. Стефанъ Бояджиевъ — 1 день и
На г. Николай Савовъ — 4 дни.

Които сж съгласни да имъ се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за рибарството.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ Г. Павловъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 82)

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата г. министърътъ на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

Министъръ Д. Христовъ: Г. г. народни представители! Моля да се съгласите да се приеме законопроектътъ на първо четене и да се изпрати въ комисията, а следъ като се внесе на второ четене въ Народното събрание, тогава всички ония г. г. народни представители, които ще искатъ да говорятъ, ще иматъ правото да говорятъ като на първо четене, по единъ частъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Ако нѣма нѣкой, който по принципъ е противъ законопроекта.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Той не е новъ законопроектъ. Това е законопроектъ за измѣнение на съществуващия законъ.

И. п. Янчевъ (з. в): Г. председателю! Г. министърътъ на земледѣлието е тукъ и азъ моля да ми се отговори на моето питане, дали е направено нѣщо за облекчение пострадалитѣ отъ тежката зима.

Министъръ Д. Христовъ: Г. Янчевъ! Въ този смисълъ има отправени до мене две питання, на които утре ще отговоря. Между другото, сега ще Ви кажа, че вземаме мѣрки чрезъ Земледѣлската банка да се улесни това население, пострадало отъ това бедствие, за което става дума въ Вашето питане.

Г. Марковъ (з. в): Общо ли е нареждането или в само до пострадалитѣ области?

Министъръ Д. Христовъ: Нареждането е да се помогне на всички онѣзи мѣста, които сж пострадали отъ измръзване.

И. п. Янчевъ (з. в): Азъ посочихъ само Елховска околия, но може да има и други.

Министъръ Д. Христовъ: Не само Елховска околия; има и други околии. Има измръзване въ Бургаска околия, въ Варненска околия, съ една дума навредъ, дето не е имало зимна покривка.

Г. Марковъ (з. в): И въ Русенска околия също.

Министъръ Д. Христовъ: Да, и въ Русенска околия.

К. Маноловъ (зан): Г. председателю! Отправилъ съмъ питане до г. министра на земледелието относно доставката на парахода „Перунъ“, който е бракуванъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Утре ще Ви отговори и на това питане.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които сж съгласни съ предложението на г. министра на земледелието, да се приеме законопроектът на първо четене, като се изпрати въ надлежната комисия, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Законопроектътъ ще се изпрати въ надлежната комисия за разглеждане.

Пристъпваме къмъ втората точка отъ дневния редъ — одобрение предложението за продължение срока за съчене на низкостъбленитъ гори до 30 априлъ т. г.

Моля г. секретаря да прочете предложението.

Секретаръ Г. Павловъ (д. сг): (Прочита предложението изцѣло, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 92)

Г. Марковъ (з. в): Това законодателно предложение ли е или е решение? Защото, ако е само решение, то е друго, но ако е законодателно предложение, трѣбва да се приеме и на второ четене.

Министъръ Д. Христовъ: Това е обикновено предложение.

Н. Пждаревъ (д. сг): Населението отдавна чака да го приемемъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които одобряватъ предложението за продължение срока за съчене на низкостъбленитъ гори до 30 априлъ т. г., моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т. II, № 57)

С. Мошановъ (д. сг): Г. председателю! Това предложение за законъ ли е или е решение?

Председателствуващъ В. Димчевъ: Решение е.

Н. Пждаревъ (д. сг): Ще моля г. министра на земледелието да нареди бързо до неговитъ органи необходимото, защото населението чака.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Наредено е.

Министъръ Д. Христовъ: Още преди две седмици дадохъ окръжно, и ако Народното събрание не приеме туй предложение, азъ ще бъда изложенъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ако не го приемете, после ще го съдите.

К. Томовъ (з): Законъ съ законъ се измѣнява.

Д-ръ В. Бурилковъ (д. сг): Законътъ не се измѣня, а се прави предложение за тази година, поради изключителното положение, да се продължи срокътъ. Законътъ си остава въ сила.

Министъръ Д. Христовъ: Предъ видъ на особеното положение тази година, срокътъ се продължава, но само за тази година.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Това е одобряване мѣрката на изпълнителната власть.

Пристъпваме къмъ третата точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за разрешаване износа на фиевото зърно.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ Г. Павловъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 99)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Дойчинъ Ивановъ.

Д. Ивановъ (з. в): Г. г. народни представители! Азъ предлагамъ, вмѣсто да се изнася фиевото семе, г. министърътъ на земледелието да се съгласи фиятъ да се раздаде на онѣзи хора, на които посѣвитъ сж измръзнали. Това е най-подходното и най-потрѣбното, защото както ечемичитъ, така и пшеницитъ сж измръзнали. Ето защо, нека фиятъ да не се изнася, а чрезъ Земледѣлската банка да се раздаде на пострадалитъ, та да се осигури фуражътъ тази години.

П. Анастасовъ (с. д): Ами какво ще правятъ търговцитъ, които сж го закупили на едро?

Д. Ивановъ (з. в): Това трѣбва да се направи още сега, защото сега е сезонътъ за засѣването. Минатъ ли още 10—20 дни, тогава нивитъ ще останатъ незасѣти. Трѣбва да се знае, че половината отъ посѣвитъ сж измръзнали.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Славчо Дръновски.

С. Дръновски (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Миналата година презъ м. септемврий, ако се не лѣжа, се внесе законодателно предложение за забрана износа на фия. Сега пъкъ съ това предложение г. министърътъ на земледелието иска да отиѣнимъ запрѣтиването на износа, т. е. да позволимъ износа на фиевото семе, като се смѣта, че законътъ, който гласувахме презъ септемврий м. г., е изигралъ своята роля. Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че сега е моментътъ да преценимъ доколко е билъ на мѣстото си този законъ, доколко той е постигналъ целта си, въобще дали той е принесълъ положителни резултати, или имаме и ще имаме огръщателни резултати отъ забраната на износа на фия, споредъ закона, който гласувахме презъ м. септемврий м. г.

К. Томовъ (з): Бѣше необходимо г. министърътъ да даде освѣтление.

С. Дръновски (з): Г. г. народни представители! Нека се знае, че фиевата култура се поощрява отъ Министерството на земледелието било съ покупка на семена и раздаването имъ съ намалени цени, било по други пѣтища. Обаче въ връзка съ развитието на нашето скотовѣдство, една отъ задачитъ на Министерството на земледелието и днесъ, и вчера, е разширяването културата на фия, било като чистъ фий или като смѣсъ съ овесъ и други. Нѣма съмнение, че намѣренията на министерството, респ. на министра на земледелието г. Христовъ, съ въвеждане възбраната на износа на фия, бѣха най-добри, защото той смѣташе, че именно по тоя пѣтъ ще може да задържи въ страната нуждното количество фиево семе, за да могатъ да се засѣятъ ония голѣми пространства, които той предполагаше, че ще бѣдатъ засѣти презъ тая пролѣтъ съ фий.

Споредъ г. министра, предстоели — така поне се казваше въ мотивитъ на законопроекта отъ м. септемврий м. г. — да се засѣятъ минимумъ около 2 милиона декара съ фий, за което е потрѣбно едно количество отъ около 30 милиона килограма семе. Като имаше предъ видъ нуждата отъ това голѣмо количество семе, потрѣбно за засѣването на тия 2 милиона декара, г. министърътъ мислѣше, че съ позволяването на износа, съ оставането свободенъ износътъ на фиевото семе, ние рискуваме да останемъ безъ достатъчно фиево зърно и по този начинъ да скѣсимъ площта на фуражнитъ растения презъ тая пролѣтъ. И затуй следъ гласуването на този законопроектъ тукъ, въ Камарата, веднага се нареди, Земледѣлската банка да закупи минимумъ $\frac{1}{2}$ милионъ килограма фиево зърно, а чрезъ кооперациитъ се нареди, последнитъ да закупятъ нуждното количество фиево зърно, семе, нужно на тѣхнитъ членове и евентуално на останалото население.

Г. г. народни представители! Земледѣлската банка закупи $\frac{1}{2}$ милионъ килограма фиево зърно; по моитъ сведения и по сведенията на Министерството на земледелието, чрезъ кооперациитъ е закупено едно количество около милионъ, милионъ и половина килограма фиево семе. Отъ друга страна се знае, че отъ Провадийско — споредъ сведенията на Министерството на земледелието — кѣдето изобщо фиевата култура е по-широко разпространена, сж били отправени около 50—60 вагона фиево семе за вътреш-

ността на страната, следователно, едно количество към милионът, милионът и половина килограма. Така че концокцовъ всичко това, сума-сумарумъ, прави едно количество около 4 милиона килограма. А нуждитъ, споредъ както ги изчисляваше г. министърътъ презъ есенята, бѣха около 30 милиона килограма. Сега се казва, че нуждитъ сж задоволени, защото вече сезонътъ на засѣването на фиевата смѣсь е почти миналъ, и днесъ, който си е набавилъ, си е набавилъ вече фиево зърно, следователно, на онова, което е излишно, трѣбва да позволимъ износа.

Г. г. народни представители! Ние още презъ есенята застанахме на противното гледище. Ние смѣтахме още тогава, че забраната на износа на фия ще бѣде изобщо една спънка за правилното развитие на тая култура въ нашата страна. Вие виждате огъ числата, че се искаха десетки милиона килограма, а се закупува само една десета частъ отъ тѣхъ, и днесъ идваме да кажемъ, че нуждата е запълнена. Ние още презъ есенята казахме, че нашиятъ стопанинъ не чака да дойде моментътъ за засѣване на фиевата смѣсь, за да търси и да си купи семе. Той навреме да си набави било чрезъ разнѣна на зърнени храни, било отъ роднини, отъ съседи, отъ съселяни и отъ други села, но той не остава безъ да се снабди съ нуждното количество фиево семе, както и семе отъ царевича, фасулъ или друга нѣкоя култура. Следователно, законътъ за забраната износа на фиевото зърно, споредъ мене, не допринесе нищо положително, защото това минимално количество, което закупиха кооперациитъ и Земледѣлската банка, играе много малка сжществена роля спрямо онова количество, което е било нужно, споредъ г. министра, за да се засѣятъ тия милиони декари земя съ фиева смѣсь.

Пита се, какви сж отрицателнитъ резултати, има ли такива? Г. г. народни представители! Самиятъ фактъ, че ние въ единъ моментъ забраняваме износа на единъ артикулъ, който е плодъ преди всичко на поощрение на самото министерство — самото министерство иска неговото разпространение, неговото масово засѣване и оставяне на по-голѣми пространства за това зърно — самиятъ фактъ, казвамъ, че се забранява износътъ на това семе, внася суматоха въ търговията съ фиевото зърно. Защото тия, които сж засѣли голѣми пространства, ще се намѣрятъ предъ низки цени, тъй като забраната на износа не означава нищо друго, освенъ понижение на цената. Следователно, производителитъ ще кажатъ: „А, такава ли е работата, поощряватъ ни, сѣмъ ние голѣми пространства отъ нашиятъ стопанства съ фиево зърно“, . . .

Т. Ерменковъ (д. сг): Я ми кажете какви сж ценитъ сега на фиевото зърно?

С. Дръновски (з): Моля Ви се — . . . „а вдругъ забранява се износътъ!“ Ония цени, които производителътъ очакваше да вземе за своето семе, за своя фий, той не можа да ги получи, следователно, той се обезсърдчава, внася се смутъ въ производството на тая култура. Отъ друга страна, самитъ търговци виждатъ, че въ единъ моментъ, когато сж събрали известни количества фий по дадена цена, се забранява износътъ; естествено, че съ това тѣ сж изложени на загуби. Идната година производителътъ по тия причини нѣма вече да се довърява на органитъ на министерството, които искатъ да разпространяватъ тая култура повече, защото единъ пътъ сж ошетени, нѣма да я засѣватъ въ голѣми количества. Следователно, самото министерство става спънка за развитието на тая култура, която е отъ голѣмо значение за нашето стопанство, респ. за нашето скотовѣдство, а, отъ друга страна, и самата търговия се замедлява. Ония търговци, които миналата година сж закупили фий за износъ, тая година ще го купятъ само при наличността на свършено низки цени, за да могатъ, при евентуална забрана на износа, да покриятъ евентуалнитъ си загуби.

Виждате, г. г. народни представители, на каква игра е подхвърлена тая култура въ нашето земледѣлско стопанство и какъ съ една забрана ние можемъ да внесемъ смутъ и суматоха въ самото производство на фиевото зърно, въобще въ отглеждането и разширяването на тая култура въ нашето земледѣлско стопанство. Ето защо още миналата година ние застанахме на гледището: по-добре е нѣкоя декаръ да остане незасѣтъ по липса на семе, но недейте забранява износа, за да внасяме суматоха въ нашето земледѣлско стопанство! Резултатитъ сж налице. Вие виждате,

че онова огромно количество, което е било потрѣбно, не е могло да се закупи — закупилъ се е едва една десета частъ отъ него — и днесъ идваме да кажемъ, че нуждитъ сж задоволени, дайте да разрешимъ износа на фиевото зърно! Това, споредъ мене, въ нашата земледѣлска политика е крачка назадъ.

Г. г. народни представители! Ползувамъ се отъ случая да изнеса предъ васъ другъ единъ аналогиченъ случай, пакъ съ една култура въ нашето земледѣлско стопанство, съ която пъкъ по другъ начинъ до известна степенъ обезсърдчихме нашиятъ земледѣлци да я отглеждатъ. Думата ми е за люцерната. Знаете отъ 2-3 години насамъ какъвъ шумъ се вдигна около тази култура. Г. министърътъ иска всѣка година милиони и милиони декари да се засѣватъ съ люцерна, защото тя е въ връзка съ нашето скотовѣдство, и колкото повече люцерна се засѣе, толкова по-добре и толкова по-скоро ще можемъ да модернизираме нашето скотовѣдство. Много право, много вѣрно, така е. Обаче ние казахме: вмѣсто да доставяме люцерново семе отъ вънъ, нека поощримъ мѣстното производство на люцерновото семе, нека даже го платимъ по-сжщо, но да не изнасяме чужди девизи на вънъ. Г. министърътъ на земледѣлието отпусна по решение на Министерския съветъ 4.000.000 л. на Земледѣлското дружество съ единичната целъ, да се организира производството на люцерново семе въ нашата страна. Е добре, г. г. народни представители, тази година, както знаете, по решение на Народното събрание, трѣбваше да се доставятъ до 800 хиляди килограма люцерново семе чрезъ Земледѣлската банка. И какво става? Земледѣлската банка обявява търгъ за 600.000 кгр. Земледѣлското дружество взема участие въ търга и взема доставката на 200.000 кгр., които доставя отъ вънъ — отъ Италия и другаде. Отъ мѣстното семе, произведено миналата година, което се изчислява надъ 200 хиляди килограма, то закупи само 80.000 кгр. Земледѣлското дружество, което се субсидира така щедро отъ държавата — въ продължение на три години е вземало повече отъ 7 милиона лева — съ огледъ само да подпомогне производството на люцерново семе и други семена въ нашата страна; сжщото това Земледѣлско дружество, което е обещавало на нашиятъ земледѣлци, че ще закупи тѣхното люцерново семе по 50 л. килограма, когато вижда, че на външния пазаръ люцерновото семе има много по-низка цена, какво направи? Мислите, че то се реши да загуби по 10 л. на килограмъ, но да закупи мѣстното люцерново семе? Не. То застана на търговска почва и забрави милионитъ, който му се дадохъ като субсидия отъ държавата. И какво направи? Взе участие въ търга, обявенъ отъ Земледѣлската банка, и достави повече отъ 200 хиляди килограма люцерново семе отъ вънъ, а не закупи мѣстното люцерново семе, съ изключение на една малка частъ. Но и това мѣстно люцерново семе, което закупи, вмѣсто да го плати по 50 л. килограма на стопанинъ, както имъ бѣше обещало, преди тѣ да го произведатъ, закупи го по 40 л. килограма. Питамъ: по този начинъ ли ние ще поощримъ производството на люцерново семе у насъ? Така ли трѣбваше да постѣпи това дружество съ производителитъ на люцерново семе?

К. Томовъ (з): А на търга, обявенъ отъ Земледѣлската банка, каква е получената цена?

С. Дръновски (з): Не мога да кажа точно, но подъ 40 л. е. — Както виждате, Земледѣлското дружество, което се субсидира най-щедро отъ държавата, респ. отъ Министерството на земледѣлието, вмѣсто да закупи, макаръ и на загуба, всичкото произведено въ страната люцерново семе, отива и закупува люцерново семе отъ вънъ, поради свои чисто търговски цели и спекули. И какъвъ резултатъ имаме? Отъ едно село въ Разградско единъ земледѣлецъ пише до редакцията на „Земледѣлски уроци“: „Учехте ни да отглеждаме люцерна, препорѣчвахте ни да я оставимъ за семе. Е добре, азъ произведохъ 1.200 кгр. люцерново семе, но нито единъ килограмъ не е закупенъ отъ менъ. Съобщете ми какво да го правя.“ Тукъ, въ Софийско, въ едно село произвели 4.000 кгр. люцерново семе, и Земледѣлското дружество за очи, понеже е много близо до София, закупи само половината — 2.000 кгр. и то по 40 л. килограма, а не по 50 л. За останалото семе хората питатъ какво да го правятъ. Има и редъ други такива производители. Изпратени сж писма и до менъ, и до други народни представители, както и до частни лица, съ които хората се оплакватъ, че мѣстното люцерново семе е останало незаку-

лено, а Земледѣлското дружество, което, както ви казахъ, се субсидира така щедро отъ държавата, отиде да закупи люцерново семе отъ вънъ.

Нѣщо повече — не знамъ дали е вѣрно, но азъ мисля, че е вѣрно — Земледѣлското дружество е участвувало въ търга и е взело доставката на 150.000 кгр. люцерново семе на свое име, а накарва своя изпълняващъ директоръ сѣщо да наддава при търга — ставатъ двама; наддава при търга и едно частно лице, неговъ човѣкъ. Защо мислите? За да се избѣгне плащането на повече данѣкъ, тъй като колкото е по-голъмо предприятието, толкова по-голъмъ е данѣкътъ. И изчисляватъ, че дружеството е ошетило държавата съ повече отъ 55 хиляди лева данѣкъ, като е накарало и частни лица да взематъ участие въ търга за негова смѣтка.

Г. г. народни представители! Говори се за корупция. Азъ бихъ казалъ: ето на, това е корупция. Едно обществено учреждение, което претендира да играе голѣма роля въ нашето земледѣлско стопанство, при което ще се учреди и институтъ за културата на тютюна, за търговията на тютюна — утре ще ни се внесе законопроектъ за това — това обществено учреждение си позволява такива прийоми, че ошетила държавата. Азъ се питамъ: тогава какъвъ моралъ ще искаме ние отъ частния данѣкоплатецъ, отъ частния търговецъ?

Завършвайки, азъ трѣбва да подчертая, че законътъ, който се гласува презъ м. септемврий миналата година за забраната износа на фия, не допринесе абсолютно нищо положително; напротивъ, той внесе суматоха въ нашето земледѣлско стопанство, обезсърди както производителя на фиевото зърно, така сѣщо и закупувача-търговецъ. (Ръкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Куртевъ.

И. Куртевъ (нац. л.): Г. г. народни представители! Миналата есенъ, когато минаваше законътъ за забрана износа на фиевото зърно, азъ говорихъ и казахъ, че тая игра на позволяване и забраняване износа на фиевото зърно е пакостна както за производителитѣ, така и за дребнитѣ търговци. И това се потвърди. Въ момента, когато се внесе законопроектътъ за запрещаване износа на фиевото зърно, последното струваше 7.40 — 7.50 л. килограмъ; нѣколко дена следъ внасянето на законопроекта, цената му спадна на 6.80 л. килограмъ и впоследствие стигна 6.40 л. килограмъ. Въ момента, когато мина законопроектътъ презъ Камарата, на Варненското и Бургаското пристанища имаше около 450—500 хиляди килограмъ фиево зърно; днесъ фиевото зърно тамъ вѣзлиза на около 1 милионъ килограмъ — 200.000 кгр. на Варненското пристанище и 800.000 кгр. на Бургаското пристанище. Разликата отъ 450.000 кгр. до 1.000.000 кгр. е закупена по 6.40 л., съ което сѣ ошетили дребнитѣ търговци, които го закупили по 7.30 л. килограмъ, и, поради парично стѣснение, бѣха принудени да го продадатъ съ единъ левъ загуба на килограмъ.

И. п. Янчевъ (з. в): Трѣбваше да плащатъ полици.

И. Куртевъ (нац. л.): Да, така е. — Голѣмитѣ износили въ тѣзи две пристанища — нѣма да кажа какви подданици сѣ — ...

С. Омарчевски (з): То се знае.

Г. Марковъ (з. в): Все патриоти!

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Не сѣ български подданици.

И. Куртевъ (нац. л.): ... ще изнесатъ фия по 9.50 л. килограмъ — такава е цената му франко борда. Всички комиссионери, както въ Варна, така и въ Бургазъ, всѣки денъ по телефона и съ писма запитватъ търговцитѣ иматъ ли фий и имъ казватъ каква е цената на пристанището. Ония производители, които имаха фий въ излизекъ, поради парична нужда, продадоха го на по-ниска цена и загубиха.

Азъ не разбирамъ защо Земледѣлската банка е закупила фия по 8.80 л. килограмъ, когато на Варненското пристанище то струва 6.40 л. килограмъ. Кой е предложилъ този фий и кой го е закупилъ? И защо? Господата както отъ Земледѣлската банка, така и отъ кооперациитѣ не сѣ се съобразили съ ценитѣ на борситѣ. Това е едно престѣпление.

Ние още навремето — както каза г. Дрънговски — казахме, че забраната на износа на всѣко земледѣлско произведение спѣва самото производство. Ние не сме противъ износа на фия, но осждаме начина, по който се запрещава и разрешава износътъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Калоянъ Маноловъ.

К. Маноловъ (зан): Г. г. народни представители! Миналата година, когато г. министърътъ на земледѣлнето внесе законътъ за забрана износа на фия, намѣриха се народни представители, не само отъ опозицията, но и отъ мнозинството, които изтъкнаха, че тая забрана ще внесе смутъ както у търговцитѣ, така и у производителитѣ, но най-много ще ошети производителитѣ. Тогазъ се изтъкнаха много факти, обаче каточели не се искаше да се разбере отъ отговорното мѣсто и се направи тая грѣшка, която дава основание на производителя винаги да се съмнява въ подобни начини на действие. Тая година въ Варненската търговска камара се изтъкна фактътъ, че търговци сѣ обещали на Министерството на земледѣлнето да му доставятъ необходимитѣ количества фий на най-низки цени, но да не прави тая постѣпка — да забранява износа на фия. Министерството на земледѣлнето, обаче, не е обърнало внимание, и днесъ фактъ е, че въ Бургазъ и въ Варна има складирано много фиево зърно, че нѣкои ще ударятъ плячка, и то не български подданици, а чужди подданици. Мисля, че е грѣшка да се дава възможност на нѣколцина да плякосватъ, благодарение на такива мѣрки на Министерството на земледѣлнето. Смѣтамъ, че фиятъ ще трѣбва да се остави тукъ и да се раздаде на ония производители, на които, както се изтъкна, сѣ измръзнали житата, и като мине сезонътъ за засѣване, тогава да се вдигне забраната. Нека се има предъ видъ, че ако ние забраняваме износа, ще изгубимъ пазаритѣ, които имаме вънъ отъ България. Има и друго съображение. Ако въ момента, когато се закупува фиятъ, се забрани износътъ му, естествено е, че търговцитѣ ще иматъ основание да кажатъ на производителя: „Какво ще го правимъ, износътъ е забраненъ, цената му е паднала“, и ще го закупятъ на по-низки цени. Когато вече фиятъ е закупенъ и складиранъ, ако съответниятъ министъръ внесе предложение за разрешение на износа, това дава възможност на известни хора да иматъ по-голъми печалби, а у населението да остане впечатление, че правителството има дѣлъ въ тая работа, като не обмислюва добре мѣрките си.

Миналата година г. Ради Василевъ бѣше противъ забраната износа на фия и каза: „Вие правите една грѣшка, на която ще видите последствията“. И ние видѣхме, че наистина последствията сѣ много лоши. У населението ще остане впечатление, каточели правителството умислено прави това, за да дава възможност на отдѣлни единици да трупатъ богатства.

С. Омарчевски (з): На отдѣлни банки.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Владимиръ Бурилковъ.

Д-ръ В. Бурилковъ (д. ст): Г. г. народни представители! Въ свръзка съ закона за забраната износа на фия, който съществува отъ една година, се повдигатъ два важни принципиални въпроси: първо, че забраната на износа на дадена земледѣлска култура, внася пертурбации въ търговията съ тая култура, и, второ, че не се отразява благоприятно върху производството ѝ. Азъ смѣтамъ, че забраната на износа на фия навремето се продиктува отъ информацийтъ, отъ сведенията, които имаше Министерството на земледѣлнето, че не ще може да се засѣе необходимата площъ съ тая култура. Може би, тия информации сѣ били непълни и неточни. Въ всѣки случай, нѣма съмнение, че желанието на министерството е било да гарантира засѣването на известна площъ съ тая култура. Смѣтамъ, обаче — макаръ законътъ да е нашъ, макаръ да изхожда отъ Демократическия сговоръ — че е необходимо да се подчертае, че нѣма по-добъръ стимулъ за повдигане земледѣлското производство отъ обезпечаване свободенъ пазаръ за земледѣлскитѣ произведения. Азъ бихъ желалъ, обаче, тия господа, които правятъ критика на това мѣроприятие на правителството, да бжлатъ винаги последователни, да се проникнатъ добре отъ тая мисль, че свободниятъ пазаръ за земледѣлскитѣ произведения е първиятъ стимулъ и главниятъ достъп за повдигане на земледѣлското производство.

Въ случая, следъ като министерството само е констати- рало, че е време вече да се вдигае забраната, нека да гласу- вавме този законопроектъ за разрешение износа на фия.

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата народ- ниятъ председателъ г. Василь Драгановъ.

В. Драгановъ (з. в): Г. г. народни представители! Азъ мисля, че ще трѣбва да престанемъ вече да си играемъ не само съ производителя на фий, на люцерна, но и съ произ- водителя на жито, на царевича и на други земеделъски произведения, защото всѣкога, когато производителитъ ще продаватъ своитѣ произведения, се турятъ мита и се забра- нява износътъ, . .

Д-ръ В. Бурилковъ (д. сг): Ние махнахме митата.

В. Драгановъ (з. в): . . . а като отидатъ произведенията въ рѣцетъ на крупнитѣ търговци — не на дребнитѣ, тѣ иматъ еднаква участъ съ производителитѣ — тогава, или ще се разреши износътъ, или ще се премахнатъ митата, за да могатъ търговцитъ да ги изнасятъ на каквато цена намѣ- рятъ. И както народниятъ представителъ отъ занаятчий- ската парламентарна група се изказа, сега фиятъ се изнася по 9 л. килограма, когато е събранъ отъ производителитѣ по 6 л. килограма.

Затова азъ ще моля г. министра да се съгласи, съгласете се и вне, г. г. народни престаиватели, да защитимъ поне единъ пътъ интереситъ на производителите, понеже той е ози, който плаща и на насъ, който плаща и на търговеца. И мене ми се струва, че тогава само ще бъдемъ полезни на тая България, за която всѣки день се мъчимъ да доста- вимъ машини за по-рационално обработване на земеделъ- скитѣ култури.

Ние нѣма да гласуваме този законопроектъ. Смѣтаме, че забраната трѣбва да остане, а износътъ да се разреши следъ като се засѣе и цѣфне фиятъ. Тогава производи- телтъ ще може да каже на търговеца: „Износъ има, цената на фия е 9 л., плати на менъ поне 8 л., а ти печели 1 л.“, а не търговецътъ да го взема по 6 л. и да го продава по 9 л. Мене ми се струва, че г. министърътъ трѣбва да се съгласи съ това.

Освенъ това, доколкото се простиратъ моитѣ сведения, друга една култура — ечемикътъ — която се засѣе есенестъ, отъ голѣмитѣ студове е измръзнала и ще трѣбва голѣми количества фий, за да се засѣе тая площъ, която е била за- сѣта съ ечемикъ, иначе нивитѣ ще останатъ праздни, а бир- ницитѣ нѣма да имъ опростятъ дѣнзцитѣ, а ще ги при- бератъ.

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата народ- ниятъ представителъ г. Станю Златевъ.

С. Златевъ (з. в): Г. г. народни представители! Вземамъ думата, за да кажа и азъ нѣщо по този въпросъ. И азъ ще се съглася съ г. Бурилкова, който каза, че всѣка забрана на износъ на земеделъскитѣ произведения е въ вреда на производителите. Има една приказка пѣкъ, която казва: „Всѣко зло за добро“. Презъ есенята г. министърътъ внесе законъ за забрана износа на фиевото зърно. Сега внася за- конопроектъ, съ който иска да се разреши износътъ му. Азъ ще кажа, хубаво е направилъ навремето, когато е внесълъ закона, за да остане фиевото зърно тукъ.

Г. г. народни представители! Най-напредъ взе думата по този въпросъ нашиятъ другаръ г. Дойчинъ Ивановъ. Той ви каза каква нужда ще има тази година нашиятъ земе- дѣлецъ отъ фиево семе. Поразходете се изъ България и ще видите, че въ много краища днесъ 100% отъ есеннитѣ посѣви сѣ загубени; и сѣ загубени най-главно въ мѣстата, кждето други култури не могатъ да се сѣятъ, кждето други култури не могатъ да ставатъ. Измръзнали сѣ посѣвитѣ въ мѣста съ северно изложение и въ по-слабитѣ почви, кждето и царевича да сѣешъ, нѣма да стане, и овесъ да сѣешъ, нѣма да стане, бобъ да сѣешъ — западниятъ и северозапад- ниятъ вѣтъръ ще го унищожатъ. Азъ смѣтамъ, че хубаво е станало като се е забранилъ навремето износътъ на фия. Тая мѣрка, взета тогава, може би, случайно, е тъкмо на- мѣсто следъ лютата зима, която отъ невидѣлица ни дойде.

По думитъ на г. Куртева, днесъ въ двѣтъ български пристанища Варна и Бургазъ има складирано фиево семе около единъ милионъ килограма.

И. Куртевъ (нац. л): Има складирано и по гаритѣ; въ Провадия, напр., има около 8 вагона.

С. Златевъ (з. в): Трѣбва фиевото семе да остане вътре въ държавата дотогава, докогато то е потрѣбно за засѣ- ване на българската нива съ фий. Затова нека се съгласимъ да гласуваме законопроекта на г. министра на земеделѣието, но да го гласуваме въ смисълъ, че износътъ на фиевото семе се разрешава отъ 1 май. Нека тия търговци, които сѣ го събрали и складирали въ своитѣ магазини, върнатъ фие- вото семе на хората, отъ които сѣ го купили, за да могатъ последнитѣ да посѣятъ своитѣ ниви, защото иначе тѣ ще останатъ праздни, тѣй като стопанитѣ нѣматъ съ какво да ги посѣятъ, а и нѣма друга култура, която да става на тия мѣста, кждето посѣвитѣ сѣ измръзнали презъ зимата.

И. Куртевъ (нац. л): Ще ги засѣятъ съ просо.

С. Златевъ (з): Ще ги засѣятъ съ просо, обаче просото, г. Куртевъ, е треска за нивата, 9 години следъ това се по- знава, че нивата е била сѣта съ просо. На тая нива следъ това не може да се сѣе друго, освенъ просо.

Ето защо азъ правя предложение, да приемемъ законо- проекта на г. министра на земеделѣието, да го гласуваме, но при условие, че износътъ на фия ще се разреши следъ първи май.

Председателстващъ В. Димчевъ: Нѣма записани други оратори.

Има думата г. министърътъ на земеделѣието и държав- нитѣ имоти.

Министъръ Д. Христовъ: Г. г. народни представители! Азъ мислѣхъ, че ще намѣря симпатитѣ и подрѣжкитѣ на господата отъ така наречения Земеделъски съюзъ, за мѣр- китѣ, които понѣкога трѣбва да взимамъ въ интереса на земеделъското население у насъ. Забраната на износа на фиевото семе бѣше една мѣрка, която имаше за целъ исклю- чително защитата интереситъ на земеделъското население. Признава се и не се оспорва това, но се казва: „Мѣрката не постигна своята целъ, а внесе само смущение въ про- изводството и вмѣсто да се насърчи, стимулира производ- ството, постигна се тъкмо обратниятъ резултатъ“. Мене ми се струва, че тия господа, които говориха отъ трибуната и отъ мѣстата си, сами се опровергаватъ. Защо?

Задачата, която бѣхме си поставили, бѣше да увели- чимъ площта, която се заема съ фиева смѣсъ отъ 1.400.000 декара на 2.000.000 декара, щото постепенно да стигнемъ до 3—4 милиона декара, тѣй като иначе е невъз- можно да разрешимъ много важния въпросъ, за който не- еднократно е ставало тукъ дума — въпроса за фураж- ното производство, безъ което за никакво подобрене, дори и най-малко, на скотовѣдството не може да става дума. Е добре, миналата година производството на фия бѣше слабо вследствие на това, че имаше суша. Слабо бѣше производ- ството не само презъ 1928 г., но и презъ 1927 г. и отъ фия нѣмаше почти никакви запаси, никакви резерви въ земе- дѣлското население. Какво трѣбваше да се направи отъ моя страна при тѣй поставения въпросъ, при тѣй поставе- ната за разрешение задача — да вървимъ къмъ една площъ заета съ фиева смѣсъ въ размѣръ на 2 милиона декара, при наличността на факта — който фактъ отъ никой не се оспорва — че въ страната, вследствие на сушата, нѣмаше произведено достатъчно фиево семе? Очевидно е, че една отъ мѣрките — и това трѣбва да подчертая — една отъ важнитѣ мѣрки, която трѣбваше да се вземе и която се от- насяше само за тая година, бѣше да се ограничи износътъ на фия, за да остане фиевото семе, дотолкозъ, доколкото го имаше въ страната, на разположение на производителитѣ.

Е добре, г. г. народни представители, следъ като се за- брани износътъ на фия, Министерството на земеделѣието чрезъ своитѣ органи отпрати апелъ къмъ земеделъскитѣ катедри и къмъ земеделъскитѣ кооперации да взематъ активно участие при закупуването на фиевото семе и да го даватъ на населението. Друга мѣрка, която би могла да се вземе въ това отношение, за да се постигне целта, която си бѣхме поставили, азъ не виждахъ. Въ добавѣкъ на тая раз- поредба, възложи се на Земеделъската банка да закупи 500.000 кгр. фиево семе, за да го раздаде на населението въ ония околии, кждето трѣбва да се започне въвеждането въ по-голѣмъ размѣръ на фиевата култура и въ които околии фиевата култура бѣше почти неизвестна.

Този беше единственият път, по който можеше да се върви. Ако вие мислите, че има друг път, кажете го, и аз съм готов да ви изслушам. Вие, обаче, сте недоволни от тая мърка, взета във интереса на селскостопанското производство и въ името на големите интереси на селското население.

Вие казвате, че вследствие забраната износа на фий, цените спаднали и съ това се внесло смутъ между производителите. Един от преждговорившият дори каза, че мъркит, които вземало Министерството на земледелието съ целъ да насърди производството, давали противния ефект: вмъсто да се насърди производството, наопаки, то се спъвало и се обезсърдявали самите производители. Върно ли е това?

Фактът, че сега се намира въ ржцетъ на търговците не е повече от 1 милионъ килограма фиево семе, срещу едно производство от около 20—25 милиона килограма фий, който е останалъ въ страната — сиречь, ангажиранъ е от самите производители било чрезъ кооперациите, било чрезъ органите на Министерството на земледелието, подвижните земледелски катедри — този само факт, казвамъ, не свидетелствува ли, че ние сме достигнали целта, която сме преследвали? Не можете въ човъшкия животъ да доизкусурите всичко. Та нима въ частните стопанства, питахъ ви азъ, всичко е въ абсолютно съвършенство, нима нѣма недочети и нима нѣма нѣщо, което да не е било предвидено? Но ако отъ цѣлото фиево производство ние можахме само единъ милионъ килограма да оставимъ въ ржцетъ на търговците, азъ мисля, че целта е постигната. Недейте говори за смутъ въ производството, защото производителите ценятъ вече важноста на културата на фия.

Върпки тия критики, които правите съвършено безосновно и които нѣматъ нищо общо съ интересите на селското население, което по инстинктъ разбира къде сѣ неговите интереси, културата на фия взема все по-големи размѣри и не само нѣма обезсърдяване, но азъ съмъ дълбоко убеденъ, че нѣма да се минатъ нѣколко само години, когато културата на фия ще се засили до такава степенъ, че не само ще могатъ да се удовлетвори напълно мѣстните нужди, но и ще можемъ да изнесаме голѣмо количество фий, много по-големо отъ това, което сме изнасяли досега — максимално 4—5 милиона килограма.

Азъ не зная, г. г. народни представители, какво ще бъде производството на фия тая година. Вследствие на неблагоприятните климатически условия и на това, че зимата се продължи твърде много и пролѣтът започва сѣщо така късно, азъ не зная, макаръ селското население да е засѣло достатъчно количество фий, какво ще бъде производството, защото, за да се получи добра реколта фий, тоя последниятъ трѣбва да се засѣе колкото се може по-рано. Правило е, засѣването да стане презъ втората половина на месецъ февруарий, а сега вече ние сме въ първата половина на априлъ. Кой може да заповѣда на времето и на природните стихии? Все пакъ, обаче, благодарение на мъркит които се взеха, фият, който е останалъ въ самото население — отъ който само незначителна частъ ще бъде изнесена — върпки неблагоприятните климатически условия, ще способствува за увеличаване на засѣтата площъ съ фий и ние ще се доближимъ до целта, която сме си поставили. Но г. Славчо Дръновски каза: „Добре, селяните, обаче, си ангажирватъ фия още въ началото, веднага следъ реколтата, когато могатъ да го взематъ на много по-ниска цена; после цената на фия се повишава“. За голѣмо съжаление, ще има да се полагатъ упорни още усилия между селското население, за да разбере, когато става дума за фий, че то трѣбва да се снабдява съ необходимия посѣвенъ материалъ още презъ месеците августъ и септември, когато цените на фия сѣ низки, тъй като то се снабдява съ фиево семе не въ августъ и септември, както каза г. Дръновски, а въ навечерието на самото засѣване. Г. Станю Златевъ ще потвърди, вървамъ, моите думи. И заради туй ние не можахме, г. г. народни представители, да разрешимъ задачата по единъ безукоризненъ начинъ. Въ политиката, обаче — защото и това е политика — ще трѣбва да се задоволяваме съ релативни успѣхи.

Но тукъ се говори, че фиевото семе се закупувало отъ търговците на низки цени, а сега се продавало отъ тяхъ на високи цени. Защо говорите така, когато се касае за нѣкакви си милионъ и половина — два милиона килограма фий? Ако направимъ смѣтка колко голѣма ще бъде печалбата на търговците и колко ще бъде голѣма загубата, при

предположението, че тъй наречените „кождери“ ще реализиратъ по 1—2 л. печалба, ще видимъ, че се касае за нѣкакви си 1—2 милиона лева. За това ли говорите, когато предстои да се разреши една голѣма задача? И за какви неблагоприятни работи ни говорите?

Ами да обърна ли моя аргументъ къмъ васъ, когато правите критика на Министерството на земледелието? Та въ този моментъ ние имаме близо около 100.000 тона зърнени храни, които лежатъ по желѣзопътните гари и които още не сѣ експортирани. Тия храни не сѣ били подъ грижата на Министерството на земледелието, за да ги експортира, а сѣ били оставени на грижата на частната инициатива, на частните търговци. Защо тия 100.000 тона не сѣ изнесени? Нали частните интереси сѣ, които стимулиратъ търговската инициатива? Защо търговците изпаднаха въ туй положение, въ което се намиратъ сега? Заради туй, защото въ практическите работи въ живота има не само плюсове, а има и минуси.

И. Куртевъ (нац. л.): Фиевото семе у насъ се засѣва презъ пролѣтът, а не презъ есента. Идете въ Източна България, където се произвежда най-много фий, за да видите, че е така.

Министъръ Д. Христовъ: Въ Източна България може така да се процедира, но въ съвършено малък размѣръ; фият се вършее още презъ лѣтото, а не презъ пролѣтът, защото иначе нѣмаше защо да се вълнуватъ сега, че било изкупено фиевото семе на низки цени отъ търговците и че сега то било продавано на високи цени. Какъ можете да говорите такива работи? Или едното е върно, или другото.

Г. г. народни представители! Азъ зная и въ министерството има сведения за измръзването на доста голѣми площи, засѣти съ зърнени храни, особено въ онѣзи мѣста, въ онѣзи околии и окрѣзи, дето презъ зимата не е имало достатъчна снѣжна покривка, като, напр., окрѣзите Русенски, Варненски, Бургаски, отчасти Старо-Загорски и Пловдивски. Върно е, че фият би могълъ, въ дадения случай, да помогне и да заеме мѣстото главно на ечемичите въ измръзналите площи, и то отчасти въ размѣръ най-много на 10 до 12% — споредъ сведенията, съ които разполага Министерството на земледелието. Върно е, че фият би могълъ да помогне въ туй отношение, но времето вече, за съжаление, е напреднало. Вследствие закѣснѣлата пролѣтъ, струпани сѣ много полски, много земледелски работи и ако оставимъ фия — думата е за 1.000.000 кгр. — неизнесенъ до 1 май, не казвамъ до новата реколта, ние съ това почти нѣма да си помогнемъ за засѣването на онѣзи площи, които сѣ били засѣти съ зимнина — ечемиди и пшеница — и които сѣ измръзнали. Тамъ самото селско население ще си помогне, както вече то и прибѣгва къмъ съответните мърки, като засѣва увредените площи съ пролѣтенъ ечемикъ, съ просо и особено съ царевичата, които ние фаворизираме. Ние вземаме мърки и даваме съдействието си, щото тия площи, пострадали отъ мразовете, да бъдатъ засѣти съ казаните култури. И азъ вървамъ, че въ туй отношение трудолюбието на нашето население и неговото стремление да не остави нито педа земя необработена, ще разреши задоволително задачата.

И тъй, г. г. народни представители, не се касае за никаква спекула и за никакви неразумни мърки. Може да има недочети — признавамъ това — и може да има дефекти тукъ-тамъ, но целта въ нейните голѣми линии е постигната.

Има ли нужда да възражамъ на г. Славчо Дръновски по въпроса за люцерната — единъ въпросъ, който се обсъжда надѣло и нашироко въ бюджетарната комисия, когато разглеждахме помощта, която се дава на Земледѣлското дружество? Тамъ се дадохъ толкова подробни обяснения, приведохъ се толкова много данни и се направи разборъ на цифрите до такава степенъ, че мене ми се струва, че и г. Славчо Дръновски остана задоволенъ. Той не направи никакви възражения на обясненията, които му се направиха въ бюджетарната комисия. Бюджетопроектътъ на Министерството на земледелието ще се разглежда, ифротно, утре и тогава по съответния параграфъ, моля, вземете думата и азъ ще ви дамъ нужните освѣтления по цѣлата тая работа. Мога да ви кажа отсега, обаче, едно: Земледѣлското дружество, което има свой уставъ, което е едно учреждение, подлежаше на публиченъ контролъ, което преследва изключително научни и полезни цели, Земледѣлското

дружество, което при тия условия работи отъ 35 години, въ което взематъ участие видни наши обществени деятели, професори, финансиста, икономисти и пр. и пр., е било досега само въ услуга на нашето земледѣлие. Безъ неговата намѣса ние щѣхме да даваме на селското население фуражно семе, посѣвенъ материалъ — както фактитъ го показва това, които факти азъ изтъкнахъ и въ бюджетарната комисиия — който посѣвенъ материалъ щѣше да коштува на селското население много по-скѣпо.

Азъ моля почитаемото народно представителство да се съгласи да приеме предложението законопроектъ на първо четене.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ на първо четене законопроекта за разрешаване износа на фиевото зърно, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Министъръ Д. Христовъ: Моля да се даде спешностъ на законопроекта.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ предложението на г. министра, да се даде спешностъ на законопроекта, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Моля г. секретаря да докладва законопроекта на второ четене.

Секретаръ Г. Павловъ (д. сг): (Чете)

„ЗАКОНЪ“

за разрешаване износа на фиевото зърно“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ прочетеното заглавие, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Павловъ (д. сг): (Чете)

„Членъ единственъ. Отмѣнява се забраната на износа на фиево зърно“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Станю Златевъ.

С. Златевъ (з. в): Г. г. народни представители! Азъ правя предложение, износътъ на фиевото зърно да се разреши отъ 1 май нататкъ. Моля г. председателя да положи на гласуване следното формално предложение: (Чете) „Членъ единственъ. Отъ 1 май 1929 г. отмѣнява се забраната на износа на фиевото зърно.“

Г. министре! Съгласете се съ туй предложение.

Д. Ивановъ (з. в): До 10 май фиятъ се сѣе.

Министъръ Д. Христовъ: (Къмъ Д. Ивановъ) Когато Вие сте сѣте фия до 10 май, бждете увѣрени, че нито едно зърно нѣма да има въ Вашия хамбаръ.

С. Златевъ (з. в): Г. министре! Вие говорите за ечемика, овеса и за други култури, но и на тѣхъ времето за посѣвъ мина.

Министъръ Д. Христовъ: Г. Станю Златевъ! Вие сте поне възрастенъ човѣкъ като мене. Вие сте по-мѣдъръ човѣкъ, отколкото сѣ вашитъ млади другари, Вие разбирате това нѣщо! Днесъ имаме 10 априлъ, докато се изпълнятъ формалноститъ, докато се публикува законътъ, едно, друго, ще минатъ още десетина дни и целта ще се постигне. Азъ Ви се моля: недейте прави излишни работи на Народното събрание, както и на стенографитъ!

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ предложението на г. Станю Златевъ, членъ единственъ на закона за разрешаване износа на фиевото зърно да бжде редактиранъ така: (Чете) „Отъ 1 май 1929 г. се отмѣнява забраната на износа на фиево зърно“, моля, да вдигнатъ рѣка. Меншинство, Събранието не приема.

Които приематъ членъ единственъ така, както се прочете, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ разглеждане на четвъртата точка отъ дневния редъ — второ четене бюджетпроекта за разхо-

дитъ по Министерството на войната за 1929/1930 финансова година.

Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ Л. Стояновъ (д. сг): Г. г. народни представители! Бюджетпроектътъ на Министерството на войната, който ще ви докладвамъ, е почти същиятъ, както миналата година. Има само едно увеличение отъ около 5 милиона лева: четиритѣхъ милиона за увеличение заплатитъ на младшитѣ чинове до капитанъ включително, а единиятъ милионъ е за подобрене уредбата и заплатитъ на работниците въ новитѣ военни фабрики.

Системата, по която се комплектува нашата армия, която система ни е наложена отъ мирния договоръ, именно системата на наемна армия, ни принуждава да правимъ излишни разходи преди всичко за заплатата на доброволцитъ. Тия заплати съставляватъ една трета отъ кредититъ по цѣлия бюджетъ. Докато ние не въведемъ наборната система, нашето положение нѣма да се облекчи.

Не мога да отмина въпроса, че докато една грамадна частъ отъ кредититъ по тоя бюджетпроектъ отиватъ за заплати и храна на личния съставъ, за фуражъ на добитъка и за домакински нужди, едвамъ 1/30 отъ кредититъ отиватъ за доставяне на военни припаси, за въоръжение, включително и постройката на нови военни фабрики!

Видно е, следователно, че ние при такъвъ бюджетъ едвамъ можемъ да си набавимъ ония военни припаси, които сѣ необходими ежегодно за обучението на нашата войска.

При тая характеристика на този бюджетпроектъ, азъ ще кажа нѣколко думи върху заплатитъ. Заплатитъ на офицеритъ, въ сравнение съ мирновременнитъ заплати, преди войната, сѣ увеличени въ единъ коефициентъ отъ 13 до максимумъ 18.8, когато заплатитъ на служителитъ по другитѣ ведомства сѣ увеличени въ коефициентъ 26, като не говоримъ за разнитѣ банки, където коефициентътъ отива къмъ 100. Това, разбира се, е една очебиеща неправда.

Друга една характеристика на бюджетпроекта по Министерството на войната е тая, че въ него всички заплати сѣ точно и ясно опредѣлени. Въ него може да се види, кой колко получава. Въ него нѣма никакви проценти, нѣма стотинки, нѣма добавъчни за извънреденъ трудъ, каквито се срѣщатъ по други ведомства. А известно е, че службата на военния е отъ такъвъ характеръ, че най-много се работи вънъ отъ опредѣленото време. Впрочемъ, ясно сѣ опредѣлени заплатитъ, сѣщо и на служителитъ по Министерството на правосъдието, даже по Министерството на вътрешнитъ работи, и по Министерството на просвѣтата. Ако приложимъ системата на разнитѣ добавъчни и процентни възнаграждения, които се даватъ по Финансовото министерство, напр., и къмъ офицеритъ и подофицеритъ, тогава ние бихме дошли до следното положение: подофицерътъ, който стои като карауленъ началникъ презъ нощта въ една банка, на сутринта да иска да му се плати известенъ процентъ отъ съкровището, което е пазилъ. Разбира се, това сѣ явно абсурдни работи, които никой не би се осмѣлилъ да защитава. Но, отъ друга страна, удивително е, че тая система съществува въ другитѣ ведомства, и никой нѣма куражъ да я премахне. Това създава между служителитъ отъ разнитѣ ведомства една завистъ, едно незадоволство. И докато не се въведатъ щатнитъ таблици, за които толкова много се говори, докато не се подведатъ всички служби подъ тия таблици, това негодувание ще съществува.

Трѣбва да ви съобща, г. г. народни представители, че бюджетарната комисиия прие единодушно бюджетпроекта на Министерството на войната.

Пристъпвамъ къмъ докладъ. (Чете)

„БЮДЖЕТЪ“

за разходите по Министерството на войната за 1929/1930 финансова година*)

МИНИСТЕРСТВО НА ВОЙНАТА

Глава I.

Разходи за личния съставъ“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Борисъ Димевъ.

*) За текста на законопроекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 99.

*) За текста на бюджетпроекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 72.

Б. Димевъ (д. ср): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Вземамъ думата по бюджетопроекта на Министерството на войната, не за да направя една гореща, пламенна и съ увлечение защита на армията, защото считамъ, че това, при нашата действителност, не би било полезно, пък и не е нужно; вземамъ думата не и за да изкажа довърше или недоквърше на правителството, защото тоя бюджетопроектъ ще се изпълнява отъ едно лице, което не принадлежи на партията, а изхожда отъ армията — взехъ думата, защото считамъ, че съ скромните си сили мога да съдействувамъ за едно обективно третиране въпроситъ по тоя бюджетопроектъ, дебатитъ по който не следва да иматъ партиенъ характеръ, защото днесъ се слага въпросътъ, какъ да закрепимъ чрезъ армията държавното устройство и какъ да постигнемъ неговия стабилитетъ.

И действително, г. г. народни представители, известно е, че главното назначение на една въоръжена сила, каквато е армията, е, преди всичко, да брани страната отъ външни посегателства, . . .

С. Савовъ (д. ср): И отъ вътрешни.

Б. Димевъ (д. ср): . . . да крепи държавната самостоятелност и да закриля народните интереси — съ една дума да защитава държавата отъ външни врагове. Може да се каже, че въ това отношение мирниятъ договоръ освобождава отъ тая задача нашата армия, която е сведена до 20.000 души, при една съседна въоръжена до зъби. Колкото се касае до външните опасности, ние остава да хранимъ надежда въ Обществото на народитъ, което искрено тръбва да желаемъ да се издигне до положение на стражъ и гаранция за интереситъ на всички държави, особено победенитъ, за да не служи само за закрепване господството на победителитъ.

Освенъ това войската се явява като стражъ за запазване законността и реда въ страната. Тя гарантира вътрешната стабилност на държавата и я предпазва отъ анархия, като застава срещу вътрешнитъ рушители на държавния и общественъ строй. Може да се каже, че по отношение на тая втора задача нашата армия е извикана да оправдае своето назначение.

Следователно, г. г. народни представители, съвсемъ не се касае да педирамъ за една армия, която се готви като инструментъ за постигане на народни идеали, а се касае за една войска, която тръбва да изпълни своето назначение по мирния договоръ. Съгласно чл. 65 отъ тоя договоръ задължителната военна служба за нашата младежъ се премахва и войската остава да се рекрутира само отъ войници-наемници, доброволци. Споредъ диктаторитъ на мирния договоръ това стана отъ желание за едно постепенно и общо разоръжение на Европа, вследствие на което на България се наложи наемна армия въ съставъ 20.000 войници, 3.000 души граничари, при една граница отъ 2.244 километра, плюсъ 10.000 други служби. Следователно, за запазване общия миръ въ Европа, което ще се постигне чрезъ общо разоръжаване, България тръбва да търпи грамадни тежести въ своя бюджетъ за издръжка на наемната армия.

Така ли фактически стои въпросътъ съ общото разоръжаване на Европа, върху което ще се построи и мирътъ въ нея? Единъ само погледъ, г-да, върху военнитъ бюджети на нѣкои европейски държави и по-специално на балканскитъ такива, наши съседни, е достатъченъ да ни убеди въ тъкмо противното. И азъ нѣма да ви занимавамъ съ военнитъ бюджети на отделнитъ държави, защото това би отнело доста време, но азъ процентно ще ви покажа специално за балканскитъ държави, въ какво отношение се намиратъ военнитъ имъ бюджети къмъ тѣхнитъ общи държавни бюджети.

Ромъния отдѣля 23% отъ своя държавенъ бюджетъ за военния такъвъ; Турция — 28½%; Гърция — 22½%; Югославия презъ 1926/1927 г. — 29½%, а презъ 1928/1929 г. — забележете това, г. г. народни представители — по редовния си бюджетъ тя предвижда извънредни разходи за въоръжение на своята армия една сума отъ 491 милиона динара — сума надъ 1 милиардъ и 200 милиона български лева. Само 400 милиона динара се предвиждатъ въ единъ параграфъ, като извънредни разходи за покупки по решение на Министерския съветъ! България харчи за същата целъ 16% отъ общия бюджетъ, но не тръбва да се забравя, че ние следъ втората катастрофална война се върнахме безъ обози, безъ запаси, безъ припаси, безъ облъкло и пр.; плюсъ това въ тия 16% влизатъ и запла-

титъ на наемнитъ войници. Тукъ може, г-да, да се отбележи, че Обществото на народитъ действително донесе разоръжение, но разоръжение принудително, и то само за победенитъ, въ числото на които влиза и България. Победителитъ, напротивъ, виждо да се разоръжаватъ, се въоръжаватъ и то до степенъ много по-голяма, отколкото преди войната. Ето защо, г. г. народни представители, ние всички, като Парламентъ, тръбва да бждемъ единодушни въ нашето искане за замѣняване на наемната армия съ наборна по следнитъ причини.

Първо, автоматически съ това замѣняване държавниятъ бюджетъ и народното стопанство ще се облекчатъ съ една сума отъ 310 милиона лева, които се харчатъ за заплати на войницитъ-наемници.

На второ мѣсто, една наборна армия, макаръ и въ рамкитъ на мирния договоръ, може да бжде сигуренъ стражъ за вътрешния миръ въ страната. Защото не тръбва да се забравя, че България води борба съ една опасностъ, която, по крайни цели, преминава границитъ на нашата страна и въ туй отношение необходимо е да имаме не една наемна, а наборна армия, въ която ще може да служатъ войници гражданитъ отъ всички класи и съсловия, за да бжде тя истинска народна армия. По тоя начинъ ще се избѣгне опасността, тя да бжде рекрутирана отъ известни само класи и съсловия съ нарочни намѣрения.

На трето мѣсто българската казарма, чрезъ наборната армия, е истинско народно училище. Защото, кой ще отрече, че тамъ се преминава единъ курсъ на обучение и възпитание, който така благотворно се отразява върху познанията, менталитета и духа на войника-гражданинъ? Кой ще отрече, че тамъ се култивира единъ подеиъ, който укрепва творческата воля на нашия народъ и му се внедрява въ душата оня високъ идеализъмъ, съ който съживѣли водачитъ отъ епохата на нашето възраждане и освобождение? Кой ще отрече, че тамъ се култивиратъ честността, другарството, доблестта, правдолюбието и преклонение на егостичнитъ искания предъ общитъ интереси на нацията? Отъ друга страна, г. г. народни представители, ако образованието е твърде полезно за живота, то не тръбва да се забравя, че и възпитанието на характера е също много необходимо. И въ туй отношение кой ще отрече, че казармата нѣма за главна целъ именно възпитанието на характера при обучението на войника? Видно е, следователно, че българската казарма, чрезъ наборната система, се явява като истинско народно училище и жестоко е да бждемъ лишени отъ нея.

На четвърто мѣсто на една народна армия, каквато е наборната, ние можемъ да гледаме като на истински елементъ въ производството, защото само при наличността на вътрешенъ миръ въ една страна е възможно спокойно и творческо проявление на признатитъ отъ икономиката фактори на производството. Защото кой ще отрече, че септемврийскитъ събития презъ 1923 г. струватъ грамадни загуби за народното стопанство въ ония области, където комунистическото безумие вдигна въстание въ името на плячка и класова диктатура?

Ето защо, г-да, ние тръбва да се молимъ, ние тръбва да се боримъ, щото наемната армия да бжде замѣнена съ наборна. Защото и азъ се боя, особено при известна смѣна на режима, наемната армия да не послужи на тѣсно класови и съсловни интереси. Защото знаемъ добре, че болшевишка Русиякрепи своето положение благодарение на наемната, червената армия. При наборната армия всѣки ще бжде задълженъ, но и всѣки ще има право да служи. Защото войникъ да бждешъ е честъ, единъ дългъ, една задача.

Азъ нѣма да разглеждамъ въпроса, избѣжна ли е войната и въ зависимостъ отъ това — нуждата отъ въоръжени сили за държавитъ. Азъ ще отмина и въпроса, ще изчезнатъ ли икономическитъ, националнитъ, пъкъ даже и империалистическитъ мотиви въ основата на войната. Азъ само мога да кажа, че голѣмитъ международни спорове съ се решавали чрезъ война. Азъ ще кажа, че е дългъ на всѣко правителство да организира една материална сила, съ която ще може да си послужи за защита на държавнитъ интереси, безразлично дали то мисли нѣкога да воюва или не, дали е за или противъ войната. Защото надъ убежденията стои действителността, която е надживѣла не само временнитъ увлечения и заблуждения, но и въковетъ. Поради това всѣка независима държава, безразлично дали тя е богата или бедна, голѣма или малка, съ нищо не може да бжде оправдана, ако остави на произвидението и за смѣтка на нѣкакви икономични граници си отворени и честта на нацията беззащитна.

Но бързамъ, г-да, да добавя веднага, че съ туй съвсем не пледирамъ агресивностъ. Бихъ могълъ да кажа, че и азъ, който имахъ дълга да взема участие въ тритъ войни, които България води презъ периода 1912—1918 г. за освобождение на поробенитъ българи въ Македония, Тракия и Добруджа, и азъ бихъ могълъ да кажа, че войната е бичъ за човѣчеството, тя е носителка на кръвопролития и страшни разрушения въ областта на стопанския, културния, пъкъ даже и политическия животъ на народитъ; тя унищожава преждевременно живота на хиляди човѣшки същества, тя опустошава, тя разоравя, тя разпилва огромни ценности, които придружаватъ самото водене на войната. Съ една дума, страшнитъ послѣдствия отъ войната сж много по-дълбоки, отколкото тѣ могатъ да се помислятъ на пръвъ погледъ. Но дължа да подчертая, че ще бжде опасно да бждемъ и наивници, както съ посланието на Уйлсона, който отъ висотата на своето положение, като председателъ на Североамериканскитъ щати, апелираше за туряне край на войната въ името на самоопредѣлването на народитъ и въ името на единъ миръ безъ анексии, контрибуции, реституции и пр. Ние наистина искрено, сериозно повѣрвахме, че сме на пътъ да се осъществи братството между народитъ. За голѣмо съжаление, обаче, договоритъ за миръ се изградиха не върху идеитъ на Уйлсона, а върху тия на Клемансо, и на победенитъ се наложиха чудовищно тежки условия по договоритъ за миръ.

Ето защо, г. г. народни представители, ние трѣбва да бждемъ сериозни, когато обсъждаме тоя бюджетопроектъ и когато говоримъ за нашата макаръ и малка, но храбра и славна армия.

При генералнитъ дебати по бюджетопроекта, обаче, народниятъ представителъ г. Драгневъ отъ трибуната пледиралъ милиционна система. Азъ съжалявамъ, че единъ депутатъ отъ трибуната на българския Парламентъ може да пледира подобна теза, защото това значи, на първо мѣсто, пълно незнание същината на тая система и, на второ мѣсто, отричане на международното, географическото и политическото положение на България. Поради тази причина азъ ще се спра само съ нѣколко думи върху тая система. Съжалявамъ, че г. Драгневъ го нѣма сега тукъ да чуе, за да се обяснимъ.

С. Савовъ (д. ср): По-добре, че го нѣма.

Н. Пждаревъ (д. ср): Другаритъ му сж тукъ.

Б. Димевъ (д. ср): При милиционна система, г. г. народни представители, или не се поддържа никаква войска, или се поддържа крайно ограничени кадри. Обучението на населението се извършва по домоветъ, въ общинитъ и впоследствие периодически на временни учебни сборове, траещи отъ 1½—2 месеца. При нужда, обаче, както и при системата на постояннитъ кадри, всичкото способно за военна служба мъжко население се свиква задължително подъ знамената. Милиционна система въ Европа иматъ Швейцария и Швеция, географическото и политическото положение на които позволява това, благодарение на което тия две държави останаха незасегнати и презъ европейската война.

Кои сж преимуществата на милиционната система? Милиционната система, наистина, е по-износна за населението, обаче, подчертавамъ, въпросъ е дали тя е такава и за държавното съкровище. При тая система населението не се отнема отъ неговата частна работа, а обучението се извършва презъ свободното време, като при нужда то се явява задължително подъ знамената. Военнитъ бюджети — моля, забележете — на държави съ милиционна система не се различаватъ особено, както това на пръвъ погледъ се вижда, отъ военнитъ бюджети на държави съ постоянни кадри, по следнитъ причини.

На първо мѣсто, количествено, въоръжението и при милиционната система трѣбва да бжде толкова, колкото би било при системата на постоянни кадри; на второ мѣсто, превъоръжаванията и при милиционна система трѣбва да ставатъ съобразно техниката и усъвършенстване срѣдствата за борба; на трето мѣсто, за да бжде милицията наистина войска и за да могатъ началницитъ да се упражняватъ въ командване, необходимо е милицията да се вика периодически поне единъ пътъ на петъ години на обучение. Следователно, ако една държава въ време на война би изкарала 500.000 души, тя ще трѣбва всѣка година да вика по 100.000 души милиционери на нѣколко групи на обучение, а туй е равносилно да се поддържа една постоянна войска отъ около 20.000 души.

Кои сж недостатѣцитъ на милиционната система? На първо мѣсто, милиционнитъ войници не сж така добре обучени. Даже въ една Швейцария, въпрѣки голѣмия патриотизмъ и интелигентностъ на народа, съ изключение на стрелбата, милицията е слабо обучена за съвокупни действия. На второ мѣсто, дисциплината въ милиционната войска е твърде слаба. Достатъчно е единъ усиленъ походъ отъ 40—50 км. въ лошо време, за да се изпари въ тая войска и чувството на патриотизмъ, и волята за борба. На трето мѣсто, на милиционната система липсва она органическа връзка, която е необходима за войската, кдето отъ тоя сборъ на индивиди съ своитъ особености ще трѣбва да се създаде една хомогенна маса, годна да се командва отъ едно лице.

Ако хвърлимъ единъ погледъ върху военния бюджетъ на Швейцария, ние ще видимъ, че за 1926/1927 г. военниятъ бюджетъ на Швейцария е билъ 28% отъ общия бюджетъ на държавата и презъ туй време Швейцария, по силата на туй периодическо извикване на тия групи за обучение, е имала една постоянна милиция отъ 16.150 души.

Слабостта на милиционната система, г. г. народни представители, бѣше доказана и презъ европейската война. Само ако тая армия бѣше подложена на боево изпитание, може съ положителностъ да се каже, че Швейцария неминуемо щѣше да я постигне съдбата на Белгия. Самиятъ главнокомандуващъ швейцарската армия презъ европейската война, генералъ Wille, въ своя обширенъ докладъ до Парламента за службата на швейцарската армия презъ периода 1914—1918 г., прави твърде интересни заключения и признава, че швейцарската армия не е била на висотата на своето положение.

Ще ви приведа единъ цитатъ отъ Военна администрация — на полковникъ Хр. Баларевъ: (Чете)

„1. Много опасно е участието въ войната на неорганизирана, необучена и неподготвена маса отъ хора. Днесъ цѣлиятъ народъ трѣбва да вземе участие въ народната отбрана и затова трѣбва да бжде подготвенъ още отъ мирно време. Гражданинътъ напразно ще вземе оръжие въ ржцетъ си въ част на опасностъ, ако той не е държалъ оръжие по-рано.

„2. Швейцарската армия не е обладала достатъчно вътрешна връзка, вследствие недостатъчно продължителното пребиваване въ военнитъ школи; а краткотрайното пребиваване на швейцарскитъ граждани въ военнитъ школи до войната се дължало на фалшивитъ възгледи за способитъ на съвременната война.

„3. Особено силно се чувствувала недостатъчната подготовка на началницитъ, но това, както признава самъ швейцарскиятъ генералъ, е органически недостатѣкъ на милиционната система“.

Заслужава да спра вашето внимание върху една мисль отъ рапорта на бригадни командиръ полковникъ Sonderegger отъ края на месецъ августъ 1914 г. следъ мобилизацията. Бригадниятъ командиръ, като излага своитъ впечатления отъ инспекторския прегледъ на бригадата, въ заключение казва: (Чете) „Въобще, нужно е не по-малко отъ петъ седмици, за да може бригадата да стане полезенъ инструментъ за война, на който да може да се разчита; главната причина за недостатъчната подготовка на бригадата се крие въ краткитъ срокове за обучение въ мирно време. Всички началстващи лица отъ бригадата признаватъ, че както самитъ тѣ, тъй и нашитъ войници сж много слабо подготвени за война. Щастливиятъ случай, че не се намѣсихме въ войната, ни даде възможностъ да настигнемъ изпуснатото време; затова ние разчитаме въ недалечно бждеще, че законитъ въ нашата страна ще се измѣнятъ въ смисълъ, щото гибелното и жалко положение да не се повторя повече“. И по-нататѣкъ минаватъ заключенията отъ доклада на швейцарския главнокомандующъ генералъ Wille въ смисълъ: (Чете)

„1. Продължителността на времето за първоначалната подготовката въ рекрутскитъ школи да бжде увеличена до 4 — а още по-добре — до 6 месеца, въ противенъ случай е неизбежна проклетата повърхностностъ на обучението, която характеризираше швейцарската армия преди войната.

„2. Повторителнитъ курсове за гражданитъ, числящи се въ елита на армията, да станатъ ежегодни.

„3. Изборътъ и обучението на подофицеритъ трѣбва да се подобри въ голѣма степенъ.

„4. За подготовка на офицеритъ трѣбва да се прояви изключително загриженостъ. Следъ това генералътъ дава

схема — проект за подготовка на командния персонал, а в точки V и VI сочи организационни гръшки и такива в управлението на швейцарската армия“.

В заключение, г. г. народни представители, икономическите преимущества на милиционната система пред системата на постоянните кадри стават проблематични при новите идеи после големата война за продължение срока на обучението. И това е, недейте забравя, в една Швейцария, където, при едно население от 4 милиона, стрелковите мирновременни организации броят не по-малко от 230 хиляди души; където за подготовка на младежта за военна служба до призивната възраст Швейцария се явява класическа страна и където правителството поддържа материално многобройни съюзи за физическо и спортно възпитание, като особено внимание се обръща на стрелбата, за практикуване на която се раздава на населението оръжие.

Съзнавайки така поставените задачи и преценявайки истинското международно, географическо и политическо положение на България, ние трябва да бъдем сериозни, когато обсъждаме въпросите за нуждите на нашата войска, за да не бъдате опасни икономията във връзка с нейната храна, облекло и условия на живота.

Специално по отношение кредитите на бюджета, аз ще мина само с няколко думи, за да заключа.

По отношение заплатите на личния състав няма да приказвам, защото г. докладчикът в туй отношение направи своето изложение. Върно е, че увеличението в коефициента за армията е направено до 18 пъти, когато има чиновници в другите ведомства, където увеличението е отишло до 28 пъти. Аз също мога да призная от трибуната на Народното събрание, че, с изключение на офицерите, на съдиите, на народните учители и служителите по Министерството на вътрешните работи, трябва да стане едно уеднавяване на заплатите с оглед чиновниците от другите ведомства и служби, където, под формата на премии, на тантиеми, на процентни, фондови и пр., за тях се дават допълнителни възнаграждения. Съ туй не искам да отегчавам бюджета и положението на финансовия министър; само искам да подчертая нуждата от изготвяне на ония щатни таблици, за които г. министърът на финансите декларира, че ще ги изготви след гласуването на бюджета, за да може по такъв начин да се мине към една унификация на длъжностите и възнагражденията от всички ведомства на нашата управа.

По глава III — храна и фураж — достатъчно е да ви кажа, че войнският оклад се движи между 18 и 22 л., обаче Военното министерство от икономии е посегнало даже и върху храната, като не е разрешило на никой гарнизон оклад по-голям от 20 л. По отношение добитъка окладът се движи от 30 до 38 л. Пак от гледна точка на икономии, министерството не е разрешило на никой гарнизон оклад по-голям от 36 л. Благодарение на оная голъма стопанска дейност, която вършат всички гарнизони в България, действително началниците успяват да нахранят добре своите войници. Примърно ще ви кажа, че самоковският гарнизон има оклад 18 л. Хлябът с превоза струва там 10 л., и 8 л. остават за храна — закуска, обяд и вечеря.

Видно е, г-да — и само онзи, който не е служил войник, той не знае — какви усилия за една похвална стопанска дейност се проявяват в частите, за да може, при тия минимални оклади и при неотиване до максимума в оклада, да се нахранят войниците и добитъкът добре. Аз съжалявам, че отсъства г. министърът на земеделието, но при все туй, във връзка с неговите мфрприятия, особено помощите за стопански градини, на първо място торичата, бих подчертал нуждата за съдействие и на войсковите части, чрез отпускане на материали, та и там да се приготвят такива торича, за да може силата на тора да се съхранява и послужи за усиляне не само изтощени почви, които се обработват от гарнизоните, но остатъкът да може да се употреби полезно и в народното стопанство.

По глава III — храна и фураж. Аз считам, че е полезно, целесъобразно, даже икономично, доставката на хранителните материали за армията да става не до края на финансовата година, а до края на стопанската година, защото след 1 април въпросът за храната в армията настъпва с голъма, почти непреодолима острота. В туй отношение бюджетът на Югославия е дал едно добро разрешение. Напр., в бюджета за 1928/1929 г. има един

параграф от 140 милиона динари оборотна сума за сезонно набавяне храна за армията. И, върно е, ако войската има на разположение, навреме, през сезона необходимите кредити, тя ще храни добитъка си не съсно по 4 и повече лева килограма, а съсно по 1.80, 2, 2.50 л., според цената през сезона на коситбата.

По глава IV — облекло, постелни предмети, снаряжение войнишко и конско, обоз и упряж. Кредитите съ свършено недостатъчни. И колко скромно е облекчът на нашия войник! Посетете един склад в казармите и вие ще видите, колко тъжно впечатление ще ви направи — в дъното ще видите налми, другаде бракувани шапки, бракувани дрехи за парцали, без какви да е запаси. Аз мога да кажа, че никой път нашата армия не е оставала в туй тежко положение от към облекло, както сега.

По § 9 — купуване и поддържане обоза и обозната амуниция. Какво съ кредитите от 4 милиона лева? Тъ едва достигат за поправка на разваленото при мирновременна служба и абсолютно е изключено да се говори за какви да е запаси.

По глава V — въоръжение и бойни припаси. Г-да! При сегашните скъпи материали ние нямаме даже патрони в рзмбра, разрешен от мирния договор, необходими за обучение на войниците по стрелба, за да не застъгамъ въобще въоръжението и бойните припаси, за каквито не може и да се говори.

По глава VI — санитарни разходи. Тъ съ недостатъчни за мирновременна служба, без какви да е запаси.

По § 22 — отопление и осветление помещенията и поддържане печките. Какво съ 8 милиона лева! Свършено недостатъчни. Може да се каже, че нашите войници студуха в тая дълга зима, бидейки и без достатъчно завивки. Тая сума е очевидно крайно недостатъчна.

По § 27 — „за ремонт и поддържане съществуващите войскове сгради, за довършване на започнатите през миналите години войскове сгради“ и пр. Какво съ 10 милиона лева за ремонт на тоя народен капитал, вложен в тия многобройни сгради за войсковите части? Благодарение само на туй, че в войската се стопанисва, както никъде другаде, тоя кредит може би ще стигне относително, за да се поддържат в изправност тия сгради.

По § 31 — Купуване, поддържане и поправка на всички моторни коли в армията и пр. Г-да! Всичките моторни коли у нас съ останали от войната негодни, полугодни, консомиращи много бензин. Моторната тяга, която има такава широко приложение в съвременната армия, у нас не е застъпена, само поради липса на срѣдства. При едно недавнашно посещение на гр. Турино, аз нмахъ случай да видя в индустриалното предприятие „Спа“ готви за експорти грамадни поръчки на голъми и леки камioni, моторни трактори за теглене на тежка артилерия и пр. за гръцката, италианска и други армии. Ние нямаме нищо в туй отношение.

Аз бих могъл да кажа, че само българската армия може да работи и живѣе при тия мизерни условия. Аз считам, г-да, че българската войска е доказала, че е достойна за нашето внимание, и нека и ние, като Парламентът, да изпълним нашия дълг към ония, които де-нонощно бдят за съдбините на нашата страна, които съ готови всеки момент да сложат най-висшата си ценност — живота — заради интересите на държавата, за нейното спокойно развитие към стопанско и културно величие. (Продължителни ръкоплѣскания отъ сговори-ститѣ)

Председателстващ В. Димчев: Има думата народният представител г. Герасимъ Ангеловъ.

Г. Ангеловъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Следъ доклада на г. докладчика и следъ речта на г. Димевъ, едва ли има що да се каже по бюджета на Военното министерство, за нашата родна армия. Каза се отъ г. Димевъ, че бюджетътъ далечъ не отговаря на днешното време, не само за заплати, но и за всички онези материални съоръжения, които трябва. Каза се, и отъ г. докладчика, че действително бюджетътъ е недостатъчен, но по липса на голъми срѣдства, комисията е взела единодушно решение да предложи този бюджетъ. И азъ мисля, едва ли има народенъ представител отъ дѣсно и отъ лѣво да вземе думата и да говори, че бюджетътъ е голъмъ. Всички до единъ, които ще взематъ

думата от тази трибуна, смѣтамъ, че ще кажатъ, че бюджетътъ е малъкъ за нашата армия.

Азъ ще кажа само нѣколко думи за далечното и близкото минало и за настоящето на нашата армия.

Г. г. народни представители! Известно ви е, нашата армия бѣше добре поставена преди войнитѣ съ своя авторитетъ и дисциплина. Това тя го доказа на бойната линия. Доказа се на бойната линия, че началницѣтѣ сж подготвили добре войницѣтѣ, защото гражданитѣ изпълниха своя дългъ като войници, подготвени добре въ казармата.

Следъ войнитѣ, когато, по силата на мирния договоръ, водачитѣ на армията и помощницѣтѣ имъ трѣбваше да ѝ напуснатъ, нашата армия преживѣ едно малко униние, като смѣташе, че нея я винятъ за катастрофата, която бѣше станала, безъ да е била тя виновна — началницѣтѣ или войницѣтѣ. Даже по едно време нѣкои водачи на армията напуснаха, защото тукъ-тамъ се бѣше случило, щото нѣкой простъ войникъ или стражаръ да заповѣдва на нѣкой отъ началницѣтѣ.

Отъ нѣколко години насамъ нашата армия пакъ застана на онова положение, на което бѣше преди войнитѣ. Тя се стабилизира, тя е единна, макаръ че е малка. Морално тя е доста добре, но материално не толкозъ.

Г. г. народни представители! Вие знаете, че преди войнитѣ началницѣтѣ на гарнизонитѣ и началницѣтѣ на войсковитѣ части работѣха само въ казармата, за подготовката на войника. А следъ войнитѣ, особено отъ нѣколко години насамъ, тѣ работятъ презъ свободното си време, за да подпомагатъ мѣстното население въ културно-просвѣтитѣ и родолюбиви начинания. Тѣ работятъ, може да се каже, дѣлникъ и празникъ, даже и нощно време, а ние не виждаме предвидено въ бюджета възнаграждение за извънредния трудъ на началницѣтѣ на първокласни гарнизони, на началницѣтѣ на отдѣлни войскови части и на тѣхнитѣ помощници. Както ви каза г. докладчикътъ, помощницѣтѣ на началницѣтѣ, подофицери, деенощно работятъ — нощно време на караулъ, а презъ деня на друга работа. И тѣ не получаватъ абсолютно нищо повече, освенъ онѣзи 60 л. дневно, които сж имъ опредѣлени по бюджета. Ако сравните единъ началникъ на първокласенъ гарнизонъ съ началникъ въ нѣкое друго министерство, ще видите, че първиятъ получава много по-малко, като се вземе подъ внимание неговата работа извънъ казармата за подпомагане населението въ културно и просвѣтно отношение — работа, която е въ интереса на държавата, въ интереса на единството на народа.

Г. г. народни представители! Казахъ въ началото, че нѣма да говоря много по бюджетопроекта, защото нѣма какво да се говори. Ще кажа само нѣколко думи за помощницѣтѣ на началницѣтѣ въ действующата армия — подофицеритѣ. Единъ действующъ подофицеръ въ казармата почва да работи сутринъ отъ 4 ч., защото трѣбва да стане преди войницѣтѣ, да ги събере, да ги провѣри, да направи смотъръ, да ги заведе на закуска и пр. Той продължава да работи презъ цѣлия день, защото дори когато обѣдва, той трѣбва да следи дали войникътъ се е нахранилъ, дали следъ това отива да си поправи дрехитѣ и пр. Следователно, отъ 4 ч. сутринъ до 11 ч. вечеръ той работи въ казармата. И какво му се плаща за това? Само нѣкакви 60 л. на день. И не само сега, но и преди войнитѣ винаги народното представителство се е скѣпило за тѣзи ратници, свръхсрочнитѣ подофицери, останали да работятъ въ казармата. Преди войнитѣ имъ е плащано по 45 л. месечно, а сега имъ се плаща 60 л. на день. А чухте, г-да, одеде, че въ други министерства увеличението на заплатитѣ е достигнало до 26 пѣти, когато въ Военното министерство едва 13—18 пѣти, спрямо мирновременнитѣ заплати.

Г. г. народни представители! Подофицеритѣ, които сж получавали по 45 л. на месецъ, могли ли сж да отдѣлятъ известни суми, за да могатъ, когато бждатъ изпѣдени, както това стана по силата на договора за миръ, да прехранватъ своитѣ семейства? Тѣ напуснаха армията, безъ да иматъ занаятъ и подготовка за живота. Въ други държави имъ дадоха грамадни помощи при напускането. У насъ не имъ се даде нищо. Даже тѣ не могатъ да станатъ чиновници отъ IV и V категории, защото не била сродна службата имъ съ службитѣ по другитѣ ведомства. Че може ли, г. г. народни представители, службата въ казармата да бжде сродна съ коя да е друга служба въ нѣкое министерство? Не може. И щомъ е тъй, тѣ оставатъ безъ работа. И така, единъ подофицеръ, който е свършилъ учебната команда въ казармата, който е служилъ 10—15 години, не

може да бжде равенъ на единъ младежъ, свършилъ трети класъ въ нѣкоя селска или градска прогимназия.

Г. г. народни представители! Трѣбва да се даде на действующия подофицеръ една сравнително по-голяма заплата, за да може, като излѣзе отъ казармата, да е икономисалъ известна сума, та да може да прекара поне една година, докато намѣри нѣкаква работа.

Както казахъ, действующитѣ подофицери, свършили учебна команда и служили 10—15 години, не могатъ да заематъ длѣжности отъ IV и V категории. Напр., тѣ не могатъ да бждатъ назначавани на следнитѣ служби: контролѣри и касиери при минерални бани, инкасатори по водомѣритѣ, градски агенти, надзиратели на обществени постройките, на паважи, на канализация, старши пожарници, горски стражари, помощникъ-домакини, помощникъ-надзиратели въ болници, помощникъ-контролѣри въ разни фабрики, агенти по общинскитѣ налози, надзиратели по затворитѣ, старши-полицейски, митнически стражари, пощалиони, работници въ желѣзопѣтната работилница при тракцията, магазинери при сѣщата, архивари, регистратори, писари, машинописци въ изборни учреждения, ватмани и кондуктори по трамвантѣ; не могатъ да бждатъ сѣщо полицейски пристави и агенти при обществената безопасностъ, окръжни или околийски акцизни агенти и пр. пр. Така че подофицеритѣ, на които повечето отъ васъ сте били учители, които сж свършили учебна команда, не могатъ да заематъ тѣзи длѣжности въ гражданскитѣ учреждения.

С. Савовъ (д. сг): Ето дѣдо Дойчинъ е подофицеръ, но е депутатъ.

Д. Ивановъ (з. в): Азъ не съмъ искалъ нищо.

Г. Ангеловъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че народното представителство трѣбва да се погрижи за тѣзи труженици-подофицери, свършили учебни команди да поправи сторената преди години спрямо тѣхъ грѣшка и да уреди тѣхното положение.

Г. г. народни представители! Азъ съмъ гордъ да заява отъ тази трибуна, че на 16 априлъ 1925 г. нито единъ действующъ или запасенъ подофицеръ, миналъ презъ учебната команда, билъ на свръхсрочна служба, не се подведе подъ отговорностъ, не бѣше между конспираторитѣ, които направиха атентата въ църквата „Св. Недѣля“. Би ли трѣбвало подофицерътъ да се забрави, да не може, следъ като напусне службата, да вземе подходяща работа?

Г. г. народни представители! Следъ тѣзи нѣколко думи, които казахъ — аслж и повече нѣма защо да се говори — констатирайки, че кредититѣ по военния бюджетъ далечъ не отговарятъ, за да задоволятъ нуждитѣ на армията по прехраната, по въоръжението, че заплатитѣ на военнослужащитѣ сж незадоволителни и, смѣтайки, че г. военниятъ министъръ, както и почитаемото правителство и народното представителство, ще си взематъ актъ отъ всичко това, и ще се направи необходимото, поне въ идущия бюджетъ да могатъ да се задоволятъ всички тия нужди, за които поменахъ, моля, както васъ, отъ дѣсницата, така и васъ, отъ лѣвицата, да гласувате бюджетопроекта на Военното министерство единодушно и съ рѣкоплѣскания, като знаете, че това правите за нашата родна армия. Да живѣе армията! (Рѣкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Марковъ.

Г. Марковъ (з. в): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Следъ декларацията, която направи г. докладчикътъ на бюджетопроекта на Военното министерство, какво бюджетарната комисија е гласувала единодушно бюджетопроекта на Военното министерство; следъ декларацията на преждеговорившия г. Борисъ Димевъ, народенъ представителъ отъ болшинството, че при разискването на бюджетопроекта на Военното министерство не трѣбва да се намѣсва партизански елементъ и, помнейки думитѣ на г. военния министъръ, казали тукъ преди нѣколко дни по случай нещастieto, което стана въ военния Арсеналъ, че армията е българска, че армията стои надъ партийнитѣ и политическитѣ борби, надѣвамъ се, че въ българския Парламентъ нѣма да се издребѣ до такава степенъ, че щомъ се види на трибуната ораторъ отъ опозицията, взелъ думата по бюджетопроекта на Военното министерство, почитаемото болшинство по свой навикъ въ всѣки моментъ да пресича оратора отъ опозицията.

Г. Нешковъ (д. сг): Това не е вѣрно, отъ тамъ (Сочи лѣвицата) повече пресичатъ.

Г. Марковъ (з. в): Надѣвамъ се, че поне въ настоящия случай ще разчитамъ на една свобода.

Въпроситѣ, които се засѣгатъ съ военния бюджетъ, г. г. народни представители, сѣ много сериозни. Българската държава по единъ несправедливъ миренъ договоръ е принудена да има единъ минимумъ въоръжена сила, предназначена да пази нейния вътрешенъ редъ и сигурността на българскитѣ граници. Нека Парламентътъ, особено депутатитѣ отъ болшинството, запазятъ нужното спокойствие. Това ще издигне престижа на българския Парламентъ и особено ще бѣде честъ на болшинството. Както казаха и други предговоривши оратори, армията нѣма друго предназначение, освенъ да пази вътрешния редъ на държавата и сигурността на нейнитѣ граници.

И Земледѣлскитѣ съюзъ поддържа, че именно това е предназначението на армията. Българската армия не може да бѣде нито армия на Демократическия сговоръ, нито армия на Земледѣлския съюзъ, нито армия на която и да било партия. Армията ще изпълни своето предназначение само когато стои далечъ отъ партийнитѣ борби, когато не се увлича отъ хубавитѣ агитации на едни или други, когато не се увлича отъ хубавитѣ примамки, идеши отъ една или друга страна, когато остане настрана отъ вътрешнитѣ политически и партийни борби и стои на своя постъ, готова винаги при нужда, когато сѣ застрашени границитѣ на държавата или вътрешниятъ редъ на страната, да се притече въ защита на отечеството. Така сме свивали и така свивахме ние предназначението на българската армия. Земледѣлскитѣ съюзъ, откогато участвува въ политическия животъ на страната, си е давалъ смѣтка за предназначението на армията и никога не е отказвалъ да се дадатъ ония кредити, които сѣ необходими за издържането ѝ.

Войнитѣ донесоха много разрушения на народитѣ не само въ материално отношение, но и въ морално. Нека да бѣде добре разбранъ. Вследствие на тия разрушения следъ войнитѣ, ние изживяваме днесъ едни страшни политически и икономически условия, при които всѣки пѣтъ, когато не си дадемъ точна смѣтка и удължимъ или усложнимъ вътрешнитѣ преплетни въ живота на нашия народъ, ние сами отегчаваме собствения си животъ и отиваме до онѣзи нежелани крайности, въ които не бива да отиваме. Моралнитѣ разрушения, които докараха войнитѣ, довежда до разнообразни разбирания. Установенитѣ отъ живота на човѣчеството норми на организиранъ политическия животъ на народитѣ, напр., че трѣбва да се върви по пѣтя на демократическото развитие, установенъ отъ историческия опитъ на народитѣ — се видоизмѣниха. Много народи днесъ живѣятъ вънъ отъ тѣзи норми, създавайки нови такива, хранейки човѣчеството съ нови надежди. Думата ми е за онѣзи, които смѣтатъ, че чрезъ едно управление, почиващо на силна рѣка, ще може да се създаде едно по-добро бѣдеше на своитѣ народи. Ние сме длъжни да заявимъ тукъ отъ тази трибуна, че такива надежди сѣ напраздни.

Историята на много народи, опититѣ, правени въ разни времена въ по-далечното и по-близкото минало и резултатитѣ, получени отъ тѣхъ, сѣ достатъчни, за да можемъ, когато преценяваме едни такива пропаганди, едни такива системи, да ги осѣдимъ и отречемъ. Тѣ могатъ само да подхранватъ иллюзии и надежди, но никога не могатъ да дадатъ реални резултати.

Армията, следователно, която има предназначение да гарантира вътрешния редъ, ще трѣбва твърде много да се предпазва отъ агитации отъ подобенъ родъ. Г. г. народни представители! Нѣма да отречете, че ние бѣхме свидетели тукъ преди нѣколко дена, когато се заяви отъ трибуната на Народното събрание, че имало други политически пѣтици, по които трѣбва да трѣгне нашиятъ общественъ животъ, за да извоюва България и българскитѣ народъ по-голѣми придобивки.

Ползувамъ се отъ тоя случай, за да кажа: когато свивахме така назначението на армията, когато гласуваме за нея кредити — защото считаме, че безъ армия нѣма спокойствие — ние искаме да върваме, че българската армия ще стои надалечъ отъ подобни агитации, отъ кѣдето и да идватъ тѣ, отъ когото и да се проповѣдватъ; че тя ще остане вѣрна на поста си, вънъ отъ партийния животъ, и че ще остави политическия животъ да се развива така, както законитѣ предвиждатъ. Кolkото и да ми се перятъ лица или срѣди съ издигане на лозунга за „силна рѣка“,

за диктатура, безъ подкрепата на военнитѣ, на армията, тѣхнитѣ усилия сѣ напраздни, тѣ никога не могатъ да залъжатъ, тѣ никога не могатъ да поведатъ народа по диръ една такава агитация. Животътъ ще си върви напредъ, прояви отъ такъвъ родъ ще има вследствие на тежкитѣ условия, въ които се намираме, но тѣ нѣма да напреднатъ, нѣма да прогресиратъ, ако нѣматъ съ себе си материалната сила на армията.

Поради туй, въ първия още моментъ на онази критика, която можемъ да направимъ по отношение кредититѣ, които се предвиждатъ въ бюджетопроекта на Военното министерство, пожеланията на Българския земледѣлски народенъ съюзъ къмъ българската армия сѣ: тя, както досега, да запази и за въ бѣдеше своята самостоятелностъ и независимостъ отъ партийния животъ, за да служи вѣрно на задачитѣ на отечеството и на задачитѣ на вътрешния животъ на страната.

Отъ преждговорившитѣ оратори се изказаха разни мнения. Г. Борисъ Димевъ изказа мисълта: „всетаки, все пакъ, голѣмитѣ въпроси ще се разрешатъ само съ войни“.

К. Николовъ (д. сг): Не каза така.

И. Петровъ (д. сг): Той каза: „сѣ разрешавани“, а не че ще се разрешатъ.

Г. Марковъ (з. в): Моля Ви се! Азъ много добре го слушахъ. Дано да е така, както вие казвате.

К. Николовъ (д. сг): Тѣй е. Но понеже това се каза отъ трибуната, азъ искамъ да кажа какъ ние гледаме на такава една мисль.

Т. Христовъ (д. сг): Малко криво си я разбралъ.

Г. Марковъ (з. в): Може би, стенограмитѣ ще ви опровергаватъ, за да не се занимавамъ съ опровержението азъ. — Въ всѣки случай, казана или неказана тази мисль, тя сѣществува — че голѣмитѣ въпроси на народитѣ ще се разрешаватъ само съ войни. Тази мисль донѣкъде си имаше мѣстото преди войнитѣ, но днесъ, следъ голѣмитѣ поражения отъ европейската, отъ тѣй наречената всесвѣтска война, малко народи, малко политици и общественици ще чуе да ви говорятъ на такъвъ езикъ. Следъ войната народитѣ вече говорятъ за миръ. (Възражения отъ сговориститѣ) Моля ви се, не ме пресичайте. Може би да си имате за себе си известни основания, но послушайте едни разсѣждения, които изхождатъ отъ единъ представителъ на българския народъ. Имайте търпение да ме чуете.

К. Николовъ (д. сг): Не се отвличайте, когато ние си приказваме.

Г. Марковъ (з. в): Та, казвамъ, ако до преди войнитѣ такава една мисль можеше да блязни въображението на много политици, следъ войнитѣ вие нѣма да намѣрите отговорно правителството или отговорни лица въ политическия животъ на народитѣ, които да ви говорятъ подобни нѣща. Нѣщо повече: навсѣкъде ще чуете, навсѣкъде ще видите да се работи за изграждане бѣдешето на човѣчеството само на базата на мира и на едно разбирателство между народитѣ възъ основа на икономическитѣ интереси.

Азъ ще взема единъ примѣръ, отъ който ще видите, че и у победителитѣ, поблазенитѣ отъ победата въ свѣтовната война велики държави, които създадоха договоритѣ за миръ — които договори, отъ всѣка страна разгледани, сѣ договори наложени на победенитѣ, сѣ едни насилнически договори за миръ — и у тѣхъ вече назрѣва и се поддържа мисълта за корегирание на онѣзи неправди, които сѣ установени въ договоритѣ за миръ. Това е едно доказателство, че следъ войната дори и забравилитѣ се въ време на стѣкмяването на тежкитѣ договори за миръ сѣ направили една корекция въ своитѣ разбирания.

Д. Жостовъ (мак): Блажени вѣруючи!

Г. Марковъ (з. в): Азъ ще ви посоча конкретни примѣри, които ще ви убедятъ въ това, което твърдя. Ако въ миналото, преди войната, идеята за миръ не тѣй леко намираще широко разпространение, то се дължеше първо на туй, че държавитѣ, когато третираха въпроситѣ за миръ, нѣмаха искреностъ въ отношенията си и, второ, че ония, които представляваха държавитѣ, имаха малко общо

съ народитѣ въ тѣхъ и не можеха да знаятъ какво е настроението имъ. Затуй бѣше по-мѣчно и почти невъзможно постигането на единъ общъ миръ преди голѣмата свѣтлова война.

Известни ни сѣ конференциитѣ за миръ, които станаха въ Хага и другаде. Тѣ докараха ли, доведоха ли народитѣ до миръ? Не. Напротивъ, разискванията ставаха, заседанията многобройни въ разни години ставаха, но въ края на краищата ние имаме едно положение такова, че не можеше да се намѣри нормата, чрезъ която да се установи този миръ. Тѣй ние се изправихме предъ свѣтовната война, която продължи толкова време, която разруши толкова материални богатства, които унищожи толкова народи.

Какво въ сѣщностъ донесе като резултатъ войната; какво въ сѣщностъ донесоха договоритѣ, които се сключиха следъ дългата война? Договоритѣ за миръ поставиха човѣчеството и, по-специално, европейскитѣ народи подъ единъ новъ режимъ, подъ единъ, тѣй нареченъ, режимъ на разоръжаване на победенитѣ, като победителитѣ признаватъ за себе си само необходимостта отъ намаляване на въоръженията. Съ други думи, човѣчеството следъ войната, по силата на договоритѣ за миръ, се намѣри при положението, че победенитѣ насила бѣха принудени да се разоръжатъ, като имъ се позволи да се въоръжатъ до толкова само, доколкото се налага отъ вътрешни нужди, за сигурността на държавата, а за себе си само признаватъ необходимостта отъ едно намаление на въоръженията, което щѣло да ни доведе до общия миръ на човѣчеството.

Азъ смѣтамъ, че нѣма да ви отегча, ако ви прочета съответния членъ отъ договора за миръ, за да се види, че колкото и да сѣ пренебрегвали общото настроение за миръ въ свѣта онѣзи, които градѣха този договоръ за миръ, все пакъ тѣ не сѣ могли да изхвърлятъ отъ основата на договора за миръ желанието за миръ, тѣй силно проявено отъ самитѣ народи следъ войната.

Чл. 8 отъ договора за миръ: . .

К. Куневъ (д. сг): Нѣма нужда да го четешъ.

Г. Марковъ (з. в): Чл. 8 отъ договора за миръ установява какъ е гледала конференцията за миръ чрезъ разоръжаването, установява нормитѣ, върху които трѣбва да легне тая политика на миръ, градена отъ договоритѣ за миръ. Тоя членъ гласи следното: (Чете) „Членозетѣ на Обществото на народитѣ признаватъ, че поддържането на мира изисква намаление на народнитѣ въоръжения до единъ минимумъ, съвмѣстимъ съ народната безопасностъ и съ изпълнението на международнитѣ задължения, наложени отъ едно съвмѣстно действие“. Колкото се отнася до производството на оръжия, въ сѣщия чл. 8 се казва: (Чете) „Като иматъ предъ видъ, че частната фабрикация на муниции и на воененъ материалъ повдига сериозни възражения, членозетѣ на Обществото натоварватъ съвета да вземе нуждитѣ мѣрки за избѣгване на пакостнитѣ последици отъ това, като държи смѣтка за нуждитѣ на ония членове на Обществото, които не могатъ да фабрикуватъ необходимитѣ за тѣхната сигурностъ муниции и военни материали“.

Това е казано за общата политика, която трѣбва да се начертае. Никѣде по-нататъкъ конкретно не е казано за победителитѣ кога и по какъвъ начинъ ще достигнатъ това, което се признава, че е необходимо за мира. А за победенитѣ държави, каквато е и България, въ часть IV отъ договора за миръ — военни, морски и въздушни клаузи — специално за насъ е казано категорично: (Чете) „Съ цель да се направи възможна подготовката за едно общо ограничление на въоръженията на всички нации, България се задължава да спазва строго военнитѣ, морски и въздушни клаузи, които сѣ изложени по-долу“. И ги изброява: (Чете)

„Чл. 64. Въ течение на тритѣ месеца, които ще следватъ влизането въ сила на настоящия договоръ, военнитѣ сили на България ще трѣбва да бждатъ демобилизирани въ размѣра, предписанъ по-долу. Той е сѣщиятъ размѣръ, който сѣществувалъ и по бюджета отъ нѣколко години до днесъ.“

Съ други думи, ние виждаме, че въ самия договоръ за миръ отъ една страна неговитѣ автори се стремятъ да създадатъ единъ бждещъ миръ между човѣчеството на базата на установенитѣ норми, а отъ друга страна специално за победителитѣ тѣ поставятъ само едни клаузи, че признаватъ необходимостта отъ разоръжаване, а по отношение на победенитѣ държави категорично заповѣдватъ разоръжаването. И не само го заповѣдватъ, но за изпълнението на тия клаузи на България се налага да заплати много

срѣдства отъ своя и безъ туй беденъ бюджетъ. Азъ имамъ тукъ една смѣтка за изплатенитѣ суми на комисииитѣ, които сѣ били въ България, за да контролиратъ и да наложатъ разоръжаването и тая смѣтка, направена въз основа на официални сведения, възлиза къмъ на 100 милиона лева. Значи, ние не само сме извършили едно разоръжаване, но на насъ сѣ наложени едни разходи, срѣдствата за които сѣ взети отъ бедния залѣкъ на българския гражданъ, за да може да се реализира това обезоръжаване.

Но въпросътъ за разоръжаването, очевидно, не можеше да сѣществува така едностранчиво. Въ 1921 г. по искането на Холандия, Швейцария, Норвегия и Дания, Съветътъ при Обществото на народитѣ въ втората си сесия е билъ принуденъ да се занимае съ въпроса за разоръжаването и на победители, и на всички. И Съветътъ при Обществото на народитѣ, позовавайки се на чл. 9 отъ самия договоръ за миръ, занимавайки се съ въпроса за разоръжаването на странитѣ победителки, е вземалъ известна резолюция и назначилъ комисия да проучи въпроса, за да може впоследствие да се вземе известно решение.

Обаче на втората година, презъ 1922 г., Съветътъ при Обществото на народитѣ почти е отказалъ да се занимава съ този въпросъ. Не само това, но първото решение на Съвета при Обществото на народитѣ — до две години да не се увеличаватъ военнитѣ бюджети на държавитѣ победителки — което решение било изказано като пожелание, е било отхвърлено отъ Съвета при Обществото на народитѣ. Най-после, въ третата сесия на Съвета при Обществото на народитѣ, следъ като бѣше вече станала конференцията въ Вашингтонъ по намаляване на морскитѣ въоръжения, Англия взема страната на онѣзи, които искаха намаляване на въоръженията, и тя самата поиска да се намѣри начинъ, за да се разпростре разоръжаването и за самитѣ държави победителки, за да може да дойде най-после онова, което се пожела въ договоритѣ за миръ — чрезъ общо разоръжение да се стигне до желания краенъ миръ между народитѣ на Балканитѣ.

К. Куневъ (д. сг): Какво общо има това съ бюджета?

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Вие малко разбирате отъ тия работи.

Г. Марковъ (з. в): Азъ не знамъ, г. Куневъ, какво Вие разбирате отъ бюджета на Министерството на войната и какво мислите, че трѣбва да се приказва по тоя бюджетъ.

К. Куневъ (д. сг): Какво говоришъ за договора за миръ?

Г. Марковъ (з. в): Какво Ви отрепва Васъ, когато въ връзка съ бюджета на Военното министерство се повдигатъ въпроси, които сѣ тѣсно свързани съ този бюджетъ?

И. Абаджиевъ (з. в): Защо му отговаряшъ? Говори на Събранието.

Г. Марковъ (з. в): Та, казвамъ, въпросътъ за постигането на единъ миръ чрезъ намаляване въоръженията на народитѣ продължава да занимава още онѣзи, които създадоха договоритѣ за миръ — тѣй нареченитѣ велики сили — победителки. Тѣ като видѣха, че не могатъ да отидатъ по-нататъкъ въ своитѣ разоръжения, обявиха се за запазване договоритѣ за миръ, но чрезъ насилие, т. е. чрезъ въоръжаване. Че тѣ сами разбраха това, азъ ще ви процитирамъ известни признания, за да видите, че тѣ констатираха, какво вследствие на тоя наложенъ миръ на победенитѣ държави, тѣ сѣ принудени, отъ една страна, да наложатъ на всички победени държави пълно разоръжение, а, отъ друга страна, да запазятъ пълно въоръжение въ своитѣ държави, за да браятъ мира, който се създаде. Тѣ не могатъ да излѣзатъ отъ това положение. Тѣ виждатъ сами, че трѣбва да се отиде по-нататъкъ, че трѣбва да се пристѣпи къмъ едно общо разоръжаване, защото единствениятъ пътъ, по който може да се стигне до мира, ще бѣде пътятъ на разоръжаването, което ще позволи да изпълнятъ на преденъ планъ въ отношенията между народитѣ икономическитѣ интереси, да може да се създадатъ онѣзи връзки между държавитѣ, които връзки нѣма да ги докаратъ до войни, а ще гарантиратъ мирни отношения.

Нѣщо повече. Великитѣ сили, които ни наложиха тоя договоръ за миръ, не могатъ да спратъ известно настроение срѣдъ своитѣ народи, че не само чрезъ намаляване въоръженията ще се дойде до миръ, но че ще трѣбва, когато повели моментътъ, да се допусне и едно измѣнение на договоритѣ за миръ. И вървамъ нѣкои отъ васъ сѣ чели преди

нѣколко дена, по поводъ спогодбата между Югославия и Гърция онова, което се чу отъ Англия, а именно онова, което пише в „Манчестеръ Гардианъ“ и което моля да ми позволите да ви прочета: (Чете) „Английскиятъ в. „Манчестеръ Гардианъ“, коментирайки недавна сключения грѣко-югославянски договоръ за приятелство и арбитражъ, съсѣжда тоя договоръ като вреденъ за развитието на Балканитѣ и като прѣчка за траенъ миръ въ тая областъ.

Вестникътъ осѣжда най-вече онова постановление на договора, което е насочено срещу каквато и да било промѣна въ реда и положението на нѣщата, установени отъ мирнитѣ договори.

Съ това Гърция и Югославия се обявяватъ за ревниви пазители на положението, създадено отъ 1919 г. отъ мирнитѣ договори. А това положение — казва вестникътъ — е толкова несправедливо, толкова неестествено и нетърпимо, че то не може да трае за дълго. И наистина, неговата недълговѣчностъ е призната въ чл. 19 отъ устава за Обществото на народитѣ, който позволява едно „ново“ обсъждане на договоритѣ. Този принципъ, принципътъ на приятелска ревизия на договоритѣ, е най-сѣщастеното нѣщо за миръ въ Европа“. Вие виждате единъ гласъ отъ Англия, по поводъ едно споразумение между Югославия и Гърция, да издига новъ лозунгъ, че не само едно разоръжение ще ни доведе до траенъ миръ, но и едно приятелско ревизиране на постановленията на договоритѣ за миръ ще ни доведе до единъ дълготраенъ миръ между народитѣ.

И. Лѣкарски (д. сг): Въ кой вестникъ бѣше писано това?

Г. Марковъ (з. в): Този цитатъ е отъ в. „Зора“ отъ 7 априлъ; а той цитира в. „Манчестеръ Гардианъ“.

Това показва, че не само чрезъ разоръжение ще се дойде до миръ, но се признава и отъ компетентни лица — и има вече създадено обществено мнение въ голѣмитѣ воюващи държави презъ свѣтовната война — че ще бѣде наложена, въ края на краищата, за постигане на миръ между народитѣ и ревизия въ приятелска смисълъ на самитѣ договори за миръ. И ние, хората на Земледѣлския сѣюзъ, се ползуваме отъ случая да заявимъ тукъ отъ трибуната на Народното събрание, че ние считаме договоритѣ за миръ, които ни се наложили съ една победа, че не носятъ миръ на свѣта, а най-малко на Балканския полуостровъ. Азъ ще ви наумя, че това, което ние заявяваме тукъ, ние сме го заявили още когато сме водили сѣдбинитѣ на тая страна. Вие си спомняте, че покойниятъ Стамболийски, преди подписването на договора за миръ, заяви, че той го подписва съ съзнанието, че неправдата, която се установява въ него, скоро ще бѣде съзната отъ победителитѣ, които налагатъ тѣзи постановления на мира и самитѣ тѣ ще бѣдатъ причина да поискатъ неговото видоизмѣнение.

Изказвайки мнението си по бюджетопоекта на Военното министерство, азъ засегнахъ клаузитѣ на мирния договоръ, които сѣ въ връзка съ него. Ние и днесъ заявяваме, че самитѣ победители ще се принудятъ да признаятъ, че не е договорътъ, установенъ въ 1919 г., който ще даде миръ на човѣчеството и който ще сблжи народитѣ помежду имъ, а само една ревизия на мирния договоръ, което е позволено отъ самия договоръ за миръ, ще може, следъ толкова години отъ войнитѣ, да признае несправедливоститѣ и да ни доближи до мира.

Ето, вземете единъ примѣръ, който се засегна и отъ преждеговорившия ораторъ — за наложената ни доброволческа система въ армията. Колкото и да се мотивиратъ ония, които създадоха положението за въвеждане на наемна армия въ България, тя не е оправдана отъ никакъвъ разумъ, тя се отрича отъ условията, въ които се намира България, тя се отрича отъ всѣка гледна точка. Една наемна армия въ България, въ една земеделска страна, където нѣма свободни хора, а всички иматъ свой занаятъ и земя за прехрана, комплектувана само отъ наемници, представлява за страната онова опасение, за което говори г. Борисъ Димевъ, а именно да служи на отдѣлни класи, на отдѣлни режими. Това отъ една страна. А отъ друга страна, една малка България, отрупана съ толкова репарационни и други задължения поради войната и, отъ трета страна, разстроена толкова много пакъ отъ войнитѣ, има ли нѣкакво оправдание да ѝ се налага една наемна армия, каквато има днесъ? Ние смѣтаме, че и по отношение на този въпросъ — налагане на българската държава наемна армия съ чл. 65 отъ договора за миръ — ще трѣбва най-после да се убедятъ онѣзи, които навремето сѣ ръководили отъ други съображения, че днесъ трѣбва да претърпи измѣнение този чл. 65 и че трѣбва на България да се позволи съ право, съобразно условията, въ които се намира, една армия, как-

вата сме имали по-рано, наборна, та макаръ въ размиритѣ, въ които е предвидено въ договора за миръ. Онѣзи, които стѣкмиха договоритѣ за миръ при особени условия, днесъ трѣбва да направятъ една корекция, която ще ни доближи повече до мира и ще даде по-голѣма възможностъ на България да може спокойно да се развива и да може сигурно, тъй да се каже, да намали своитѣ разходи, и сигурно да увеличи своята производителностъ.

Ние смѣтаме, че правителството въ това отношение е направило малко. Защото азъ си спомнямъ, че още презъ управлението на Земледѣлския сѣюзъ имаше правени постъпки, имаше дори отъ нѣкои държави обещания за реализиране на това искане. Не знамъ отъ тогава досега какво е направено, но ние понеже не сме чули нищо и не знаемъ, смѣтаме, че правителството е недостатъчно действувало, за да може да реализира тая целъ, това, което ще бѣде и справедливо и отъ полза за самата страна, и за мира, къмъ който се стремимъ всички.

Въ сѣщия този бюджетопоектъ на Министерството на войната ние имаме единъ отдѣлъ „разходи за подпомагане пострадалитѣ отъ войнитѣ“. Въ бюджетопоекта на Министерството на войната, следователно, има организирана една служба, която се занимава съ подпомагане пострадалитѣ отъ войнитѣ. Азъ се ползувамъ отъ този случай да кажа нѣколко думи за пострадалитѣ отъ войнитѣ.

Направи ми много тѣжно впечатление, когато прочетохъ да се съобщава, че на международната конференция на пострадалитѣ отъ войнитѣ е констатирано, какво въ България най-зле сѣ подпомогнати пострадалитѣ отъ войнитѣ. Ние сме, следователно, държавата, макаръ и отъ победитѣ, която най-зле се е отплатила на ония, които пострадаха въ защита на отечеството. Можемъ да се извинаяме съ многото разходи, неотложни разходи и особено съ почти политически задължения по договоритѣ за миръ, но то не ни орадава. Ние не можемъ и не бива тъй зле да се отплащаме на ония, които пострадаха поради войната въ защита на отечеството. Защото тѣ не пострадаха за нѣкакви свои лични цели, не пострадаха въ своето стопанство или при упражненіе на своя занаятъ, а пострадаха на бойнитѣ полета за България. България грѣбваше да направи всичко, на първо мѣсто да защити интереситѣ на тия пострадали. Защото пренебрежението къмъ пострадалитѣ отъ войнитѣ възпятава зле и не спомога за създаването и поддържането на онзи патриотизъмъ, който ние искаме и се стремимъ да култивираме въ всички държавни институции. Ако искаме да бѣдемъ последователни въ това отношение, да култивираме и поддържаме патриотизма, ние трѣбва да направимъ всичко за пострадалитѣ у насъ отъ войнитѣ и въ никой случай не биваше да бѣдемъ последнитѣ отъ воюващитѣ народи въ свѣта по отношение грижитѣ къмъ пострадалитѣ отъ войнитѣ. И истина е, че у насъ грижитѣ за пострадалитѣ отъ войнитѣ сѣ много малки. Азъ ще ви прочета само 2—3 цифри, за да видите колко малки сѣ тия грижи на държавата къмъ пострадалитѣ.

Инвалидната пенсия на генерала до редника въ България, безъ разлика на това, какъвъ е процентътъ на изгубената работоспособностъ, е сѣрдно 3.672 л. годишно, или 303 л. месечно, или 10 л. дневно. Особено жестоко сѣ онеправдани ефрейторитѣ, редницитѣ и тѣхнитѣ наследници. За тѣхъ инвалидната пенсия е сѣрдно 3.122 л. годишно, или 260 л. месечно, или 8.50 л. дневно. Личнитѣ инвалидни пенсии, които сѣ 43% отъ всички инвалидни пенсии, сѣ много малки. Така, тѣзи съ изгубена работоспособностъ отъ 30% нагоре получаватъ 2.174 л. годишно, или 181 л. месечно, или 6 л. дневно. Това е то, съ което ние, като държава, сме се отплатили къмъ онѣзи, които изгубиха своята работоспособностъ или своитѣ близки на бойнитѣ полета. Виждате, че грижитѣ на държавата за тѣзи хора сѣ много малки. И въ настоящия случай не е излишно да се науми, че това бюро, което е създадено специално да се грижи за пострадалитѣ отъ войнитѣ, ще трѣбва да поиска и да настоява, щото тѣзи, които пострадаха отъ войнитѣ, да бѣдатъ по-добре възнаградени.

Ще спра вниманието ви, г. г. народни представители, още на единъ въпросъ, който не се засегна отъ никого по никой бюджетъ и който между другото, е свързанъ съ бюджета на Министерството на войната. По § 50 отъ бюджетопоекта на Министерството на войната сѣ предвидени 1.400.000 л. за „разходи за издирване, поддържане и украсяване гробоветѣ на починалитѣ презъ време на войнитѣ въ България и чужбина“. Отъ тази сума 639.000 л. сѣ определени за постройката на паметникъ на „Незайния български войникъ“. Въ договора за миръ, г. г. народни пред-

ставители, както знаете, между многото задължения, има и едно хуманно постановление, по силата на което се позволява издирването, поддържането и украсяването гробовете на загиналите през време на войните войници. Туй постановление се отнася еднакво и за победените, и за победителите. Съгласно това постановление в договора за мир, българското правителство, българската държава има право да издирва, да открива и да украсява гробовете на нашите войници, загинали по бойните полета. От статистиката се вижда, че ние имаме в балканската война 53.825 души убити, умрели и изчезнали, в световната война — 101.224 души убити, умрели и изчезнали, или всичко в двете войни — 155.049 човъка изгубени. За никого не е тайна, че всички тези граждани на България са загинали като войници преимуществено в ония места, които не се включват в българска територия. Българското правителство, респ. българската държава не се е възползвала от това постановление в договора за мир и не е направила нищо за издирване гробовете на загиналите наши войници, които умрели за отечеството, и да ги украси, ако не с друго, то поне с един кръст. И макар досега това да не е направено, не е късно отсега нататък правителството да направи възможното за откриване гробовете на тия загинали войници. И ако не можем да се отплатим към тях с друго, ще бъде една малка отплата поне това — като се знае къде са техните гробове — чрез поставяне на кръстове или други знаци над местата, където те са погребани. И ако се не лъжа, само преди няколко дена вестниците писаха, че майката на г. министър Бобошевски е заминала в Скопие, за да издире гроба на своя син. Аз съмтам, че това не трябва да става по частна инициатива, а държавата трябва да се заеме.

Ц. Цвѣтковъ (д. сг): Това е позволено.

Г. Марковъ (з. в): Както и да е, това е позволено от договора за мир. И аз, ако повдигам този въпрос, съвсем не го повдигам, за да направя упрек на правителството или да правя партизанщина. Аз съмтам, че което и правителство да стои на тези места (Сочи министерските маси), то трябва да използва поне това малко право, което имаме по договора за мир, за да се изкаже признателност към онези, които се жертвуваха за нашето отечество.

(Председателското място заема подпредседателят А. Христовъ)

Г. г. народни представители! Завършвайки това, което имах да кажа по бюджетопроекта на Министерството на войната, аз заявявам от името на земеделската парламентарна група, че ние ще гласуваме кредитите, които се предвиждат за Военното министерство заради това, защото те са кредити за българската армия, за тая армия, която носи вътрешния ред и спокойствието на държавата. Но ние сме длъжни да кажем, че има за разрешение голъми въпроси, които никой не може да отрече, които предстоят да бъдат разрешени, какъвто е въпросът за армията на България, какъвто е въпросът за грамадните репарационни тежести, наложени ни по договора за мир, които след година-две ще станат не само непоносими, но ще удушат българския народ, а има и много още въпроси. Позволете ни да заявим, че разрешението на такива голъми въпроси, за които се иска да се пристъпи част по-скоро към действие, не е работа на едно правителство — което и да било то — задъ което стои само една малка част от българския народ. Искаме ли ние придобивки, искаме ли реализирания, постижения в областта на тези голъми въпроси, които съдват нашия стопански живот, които ни удушват икономически, които ни изолират от света, то — казвам това без злоба, казвам го и без всякаква партизанщина — само едно правителство, задъ което ще стои целият народ, ще бъде в положение да се справи с тях. Не бива да гледаме партизански на голъмитъ въпроси, които ни удушват и ни довеждат до днешното страшно и безизходно положение, а трябва да дирием тяхното разрешение. Земеделският съюз, хората на българското село съмтат, че ще изпълнят достойно своя дълг, когато работят за създаване условия, за да дойде в България едно управление, задъ което да има един народ, та да може той народ да се справи с всички вътрешни и международни сплетни. Само такова правителство може да се справи с тия въпроси. (Ръкоплъскания от земеделците)

Б. Димевъ (д. сг): Г. Георги Марков! Едно малко пояснение. Вие сте отбелязали, в мое отсъствие, ...

П. Миновъ (з. в): Питания от народен представител към народен представител не се позволяват. Г. министърът ще обясни.

Б. Димевъ (д. сг): Моля — ... може би, г. Марков, много добросъвестно сте отбелязали, какво сте разбрали мисълта ми така, че съм бил казал: голъмитъ международни спорове ще се решават с война.

Г. Марковъ (з. в): Все пакъ.

Б. Димевъ (д. сг): Нищо подобно. Стенографитъ съ тукъ. Мисълта ми беше дословно тази: мога да кажа само, че голъмитъ международни спорове са се разрешавали чрез война. Това ми беше мисълта.

Г. Марковъ (з. в): Г. Димевъ! Ако Вие не сте казвали това, има сторонници на такъв идеал, и аз се коригирам — не по повод на Вашите думи.

Б. Димевъ (д. сг): Ето защо, считам, че Вие сте били добросъвестен, когато сте отбелязали така мисълта ми, предполагайки, че така сте ме разбрали. За това намърих за нужно да се обясним. Подобно нещо в тая смисъл не съм казвал.

К. Николовъ (д. сг): Тежко томува, който мисли, че в бъдеще международните проблеми няма да се разрешават с война.

Г. Марковъ (з. в): Г. Димевъ! Азъ приемам, че така сте казали.

К. Николовъ (д. сг): Азъ отговарям на всички ви. Лезете на туй ухо — и вие (Сочи лъвицата), и вие (Сочи дъсницата). Да отричате войната, това значи да отричате историята на милионите години на съществуване на човечеството. Откаж историята помни, само 132 години са минали без война. Всичките останали милиони години са минали с война.

И. Абаджиевъ (з. в): А бъдещето?

К. Николовъ (д. сг): Бъдещето ще бъде такова, каквото е било миналото.

И. Абаджиевъ (з. в): Няма да бъде такова.

П. Миновъ (з. в): Г. Николовъ! Това показва, какъвто сте политикъ. Даже да сте прав от Ваше гледище, тия неща не се съобщават в Камарата. По-хубаво ще бъде да мълчите. В полза на България ще бъде да мълчите.

К. Николовъ (д. сг): Азъ съм народен представител в тая Камара и съммо мога да заявявамъ мненията си тукъ.

И. Абаджиевъ (з. в): Тогава Вие сте против договора на Келогъ.

К. Николовъ (д. сг): Фактътъ, че народитъ се въоръжават, показва, че друго-яче мислятъ.

И. Абаджиевъ (з. в): Ужъ ще одобряваме договора на Келогъ, а Вие говорите такива работи!

К. Николовъ (д. сг): Да, но този Келогъ строи 1.700 аероплана.

И. Абаджиевъ (з. в): Тогава няма да приемемъ договора на Келогъ.

Д. Гичевъ (з. в): Г. Николовъ! Споретъ между племената на Демократическия съговоръ с война ли ще ги разрешавате или в частни заседания?

К. Николовъ (д. сг): Ти с война искаш да дойдеш на власт.

Т. Христовъ (д. сг): (Към Д. Гичевъ) Васъ нали Ви изключиха, за да няма война помежду Ви? (Глъчка)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля, г-да, пазете тишина.

Има думата народният представител г. Янко Сакжзовъ.

Я. Сакжзовъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! По всички области на държавния живот ние тукъ, отъ трибуната на Народното събрание, се мъчимъ да установимъ отъ името на групите, отъ които говоримъ, една известна политика, която искаме да обосновемъ. Това е една страна на нашата дейтелност тукъ. Другата ѝ страна е да видимъ, дали въ тая политика, която следваме и ще трѣбва да следваме занаяпредъ, може да се намѣрятъ точки на сближение, на споразумение върху главните линии, които трѣбва да бъдатъ следвани въ една известна област.

Ние не сме взимали думата наскоро по бюджета на войната и на Военното министерство, и азъ сиѣтамъ, че наша длъжностъ е да установимъ, какво общо може да има между насъ тукъ, по въпроса за поддръжката на Военното министерство въ България. Г. г. народни представители! Ако досега е имало различия въ тая областъ между представителитъ на едно общество, на единъ народъ, на една нация, причинитъ за това че сѣ били само въ отдаленитъ мнения на партиите, но повечето сѣ се крили въ особеното положение, което военниятъ институтъ е заемалъ въ редицата институти на държавата. Ше ми позволите, когато къмъ срѣдата или къмъ края на речта си ще искамъ да сърадвамъ представителя на Военното министерство, че се е изразилъ за целитъ и задачитъ на армията въ България по единъ начинъ, който може да намѣри одобрение въ голѣмата частъ на нашето общество — ще ми позволите, казвамъ, да направя една малка екскурзия назадъ, за да се разбератъ по-ясно позицитъ, които сме заемали и които ще заемаме занаяпредъ.

Само въ днешно време се говори, че армията е народна и че служи на народни цели. Армията е била едно непреминно приложение на държавния глава, на монарха. И почти всички европейски държави въ тѣхото минало сѣ минали отъ опозиция къмъ тоя институтъ и сѣ течение на времето, сѣ течение на развитието сѣ измѣнили позицитъ си постепенно, по мѣрка на това, както се е измѣнявалъ и самиятъ институтъ въ срѣдата на държавата. Отъ армия на монарха, армията е станала армия на гражданството, на буржоазията; отъ буржоазна армията е взела да става национална и народна. И въ туй развитие вие ще намѣрите основанието на ония опозиции, които известни представители на обществата сѣ имали спрямо тоя институтъ.

Да минемъ къмъ България, за която сѣ насочени всичкитъ ни грижи отъ тая трибуна, за да улеснимъ нейното съществуване въ срѣдата на околнитъ народи. Едва две години следъ като армията въ България бѣ създадена отъ нашитъ освободители, ние я виждаме, въ ржцетъ на нейнитъ инструктори, да става органъ за унищожението на българската конституция и на прокарването на закона за пълномощията. Тоя исторически фактъ е известенъ на всички и на него азъ нѣма какво да се спирамъ.

Министъръ-председателъ А. Липчевъ: Тогава имаше други военноточници — не българи.

Я. Сакжзовъ (с. д): Позволете, мисълта ми е по-спокойна и не би заслужавало да бъде пресичана. — Не се минаха четири години, армията се постави начело на едно народно движение за обединение на нацията, и нацията последва армията, за да достигне тая целъ — съединението. 1885 г. е известна на всички, и ролята, която армията изигра, бѣше скокъ — отъ личенъ придатъкъ, отъ лична охрана на княза да стане оръдие за достигане на национални цели. За голѣма жалостъ, на това мѣсто, на което се намира нашата страна, на тоя кръстопътъ, ние бѣхме и сме изложени на най-разнообразни, силни, могщи политически влияния, които сѣ неимовѣрна сила ни тласкатъ на една и друга страна, и не се мина една година следъ съединението, частъ отъ нашата армия, водена вече, г. министъръ-председателю, отъ българи, послужи за единъ превратъ — свалянето на Батембергъ. Месецъ следъ това друга частъ отъ нашата армия послужи за контра-превратъ — за връщането на Батембергъ на престола и за създаването на една стабилностъ въ нашата политическа история съ избирането на новъ князъ.

Г. г. народни представители! Тази е нашата родна история; това сѣ наши хора, които сѣ участвували въ тия събития и, говорейки изобщо за задачитъ и за значението на армията въ живота, ние не можемъ лесно да прескочимъ

такива крупни събития като тия, които токущо ви посочихъ. Дълги години следъ 1887 г. армията служи, за да подкрепя единъ режимъ, който въ външно отношение запазваше нашата независимостъ въ границитъ, дадени ни отъ Берлинския договоръ и отъ съединението въ 1885 г., но въ сѣщото време този режимъ на външната самостоятелностъ се преобрна въ една вътрешна зависимостъ отъ управляващитъ. Думитъ ми сѣ ясни: режимътъ на Стефанъ Стамболовъ се крепѣше именно на подкрепата на армията.

Минаха тѣзи тежки години, дойде 1894 г. и т. н. Нашата история, макаръ и кратка, е пълна съ превратности и не би ми останало време да изкажа всичко, какво сме преживѣли досега. Но, г. г. народни представители, следъ тия дати и тия превратности, на армията се дадоха други задачи, друга организация, друго комплектуване. Цѣлиятъ народъ и цѣлата наша държава се измукваше, за да даде храна, за да усиле армията, за да се вмъкне цѣлиятъ народъ въ армията, за да може да се достигнатъ националните идеали. Дойде това време армията да достигне тия идеали. Това бѣ желано отъ едни, отлагано отъ други, а трети се помъчиха да намѣрятъ срѣденъ пътъ. Най-сетне презъ 1912 г. по повелята на правителството, по съгласието на всички почти обществени групи, армията трѣгна за достигане на националните цели. Армията достигна, предостигна, дори надмина, надскочи целитъ, които ѝ бѣха дадени, и въ единъ нещастенъ день, въ едно утро, следъ даденитъ голѣми жертви, следъ голѣмия ентузиазъмъ, следъ цѣлото онова ново повдигане, раждане на българина, ние се видѣхме оголени, оскубани, ошечени, захвърлени въ бедствие. Този нещастенъ черенъ день ви е известенъ вамъ — 16 юний. Докато войската ни, махната отъ турската граница и концентрирана отъ Дунава до Егейско море, заемаше мѣста по границата — както бѣ се изразилъ тогава единъ отъ нашитъ военни — като че ще лови контрабандисти, ние видѣхме едно нападение отъ армията, което било направено, както се изразиха авторитѣ му, за натискъ срещу нашитъ бивши съюзници, за да отстъпятъ това, на което нашето правителство настояваше, но ние видѣхме сѣщата тая армия, следъ като тя изпълни задачата си, да се върне въ едно разпилѣно състояние и България да я постигне първата катастрофа, защото политичитъ не бѣха на височината си.

П. Анастасовъ (с. д): Фалираха.

Я. Сакжзовъ (с. д): Г. г. народни представители! Позволете ми да ви кажа, че армията, като цѣло, слушаше заповѣдитъ, които ѝ се даваха, но, ако не части отъ армията — което, може би, ще бѣде многожко казано отъ менъ — то отдални личности въ нея участвуваха въ изработването, въ издаването на тия заповѣди и по такъвъ начинъ повлияха за едно подобно нападение. Затова ще бѣде несправедливо да се отдале само на политичитъ това голѣмо престѣпление, това голѣмо безумие за хвърляне на толкова обилни резултати по вѣтроветъ. Трѣбва да признаемъ, че и наши армейци, хора на оръжието, които водѣха българина да достигне националния си идеалъ чрезъ силата на оръжието, сѣщо повлияха на политиката, но не тѣ бѣха решаващитъ фактори, защото не тѣ бѣха министритъ. Ние знаемъ, че министритъ сѣ отговорни, но и отговорнитъ министри сѣ били подъ влиянието на окръжаващото ги общество.

Ние, българитъ, и политици, и неполитици, сѣ нашия характеръ, сѣ нашата неисторичностъ, сѣ нашето неумение съ постепенни усилия да достигаме каквито и да е задачи, искахме да постигнемъ всичко заведнѣжъ, всичко или нищо, по примѣра на сиромаша, който не може да се задоволи съ онова малко, достигнато чрезъ неговитъ усилия, което може да бѣде продължено на другия день, което може да бѣде продължено на третия день, когато му дойде времето. Национални идеали, държавно благосъстояние и благоденствие не се достигатъ чрезъ единъ замахъ; тѣ не се достигатъ чрезъ срѣдствата, бихъ казалъ, на единъ смѣлчакъ, а чрезъ постояннитъ подхранвани усилия на всичко живо въ страната, което мисли, което действа, но което знае да се съобразява съ околната срѣда, която го заобикаля, да се задоволява съ това, което е постигнато, и да трае за по-нататъшно продължение.

Г. г. народни представители! Дойде първата катастрофа. Вие знаете какъ дойде и втората.

П. Анастасовъ (с. д): И виновницитъ за първата катастрофа, за съжаление, сѣ на министерскитъ мѣста съ Димитъръ Христовъ начело.

И. Хрелопановъ (д. сг): Ти не знаешъ тия работи и не ги разбирашъ.

П. Анастасовъ (с. д): Много добре ги знамъ. Димитъръ Христовъ е единъ отъ голѣмитъ виновници за тая катастрофа, а той е тамъ (Сочи министерската маса).

Я. Сакъзовъ (с. д): Единъ Димитъръ Христовъ не е голѣл самъ да докара катастрофата. Ако бѣше единъ Димитъръ Христовъ, лесно бихме се справили, но тѣ бѣха много Димитъръ Христовци.

П. Анастасовъ (с. д): Но и той е единъ отъ многото.

Я. Сакъзовъ (с. д): И той е. — Втората катастрофа е още по-характерна за българската държавностъ, за българската политичностъ, за неумението ни да живѣемъ независимъ политически животъ. Но това е история, да не говоримъ за нея, сега говоримъ за армията. Армията и тогава трѣгна, трѣгна и народътъ. И азъ мога да ви кажа, какво каза народътъ, когато се научи накаръ трѣгва армията: „Нима натакъ!“ Всички мислѣха, че ще се отиде на другата страна, а тѣ ни заведоха тамъ, накаръ сѣрдцето, умътъ и създаденото тогава чувство на срѣдния българинъ, на множеството българи по никой начинъ не щѣше да се отиде. Но отиде се и дойде Добро-поле. Една частъ отъ армията знаеше какво искаше да направи следъ Добро-поле. Азъ мога да ви кажа, че и следъ 1912/1913 г. една частъ отъ армията можеше да направи подобно нѣщо. И азъ даже, въ по-голѣмата си младостъ тогава, станалъ изразителъ отъ тая трибуна на това настроение, което имаше тогава. Армията — това сме ние, ние можемъ да ѝ дадемъ отпечатъкъ, но армията се ръководи отъ известни личности, води се най-първо отъ своитѣ непосредствени водители, подиръ това се води отъ политици и на трето мѣсто отъ обществото; ние хранимъ армията съ нейнитѣ идеи, ние ѝ даваме насоки, ние можемъ да ѝ дадемъ направлението и нейното цѣло съществуване, стига да искаме да се вмъкнемъ вътре въ нея не като агитатори, но като нейни съдѣатели.

Азъ дохождамъ къмъ края на своето предисловие, за да ви кажа, че понятието, институтътъ „Българска армия“ отначало досега е претърпѣлъ и претърпява измѣнение. Цѣлитъ и значението на армията ще се опредѣлятъ отъ цѣлото съзнание, което българскиятъ народъ въ единъ даденъ периодъ има за нейното назначение. И когато говоримъ за възможностъ отъ диктатури или за възможностъ отъ други повѣдания въ друга областъ, ние трѣбва винаги да имаме предъ видъ кое наддѣлява въ дадено време въ обществото и туй общество само по себе си дали е стопанинъ, дали е господаръ на своята мисль, на оная мисль, която ще иска да вкара въ насоки на армията. И затуй по неволя сега азъ дохождамъ до договора за миръ, който ни поставя при едно измѣнено, ново положение, което е съвсемъ различно отъ онова, което бѣше въ 1912 и 1913 г.

До войнитѣ армията имаше за целъ постигането на националнитѣ идеали; така или иначе, тя бѣше поддържана отъ цѣлъ народъ, при съпротивлението, безъ съмнение, на известни групи, които искаха по други начини да се достигнатъ националнитѣ идеали. Но все пакъ, голѣмото множество вървѣше съ нея. Когато се обяви мобилизацията въ 1912 г., ентузиазираниятъ народъ искаше да завърши на единъ пътъ съ онова, което отъ години му тежеше. Тогава армията трѣгна, народътъ подиръ нея и тя достигна своитѣ цели.

Днесъ, г. г. народни представители, на тоя институтъ — армията — за устройството на който не само ние решаваме, но и договорътъ за миръ решава нѣщо, ние ще трѣбва да опредѣлимъ назначението. Азъ се справихъ съ дебатитѣ по закона за новото устройство на армията и видѣхъ, че отначало ние сме пожелали да дадемъ едно друго назначение на армията, но осетне сме го измѣнили. Алинея 3 отъ чл. 66 на договора за миръ казва: „Българската войска ще служи изключително за поддържане реда вътре въ територията на България и за погранична полиция“. Това е, което ни налага договорътъ за мира. Въ 1921 г. при първото четене на закона за устройството на армията, чл. 1 имаше следната редакция: „Назначението на войската и пограничната стража е да пазятъ установения узаконенъ редъ въ страната и неприкосновеността на отечественитѣ земи“. При второ четене, обаче, чл. 1 се измѣни така: „Назначението на войската и пограничната стража е да пазятъ реда въ страната и сигурността на границата“. Значи, ние ясно опредѣляме задачитѣ на армията — да пази реда въ страната и сигурността на границата.

Г. г. народни представители! Въ това опредѣление, наложено намъ, ние ще трѣбва да се вземемъ и да си извадимъ заключението. Ние отъ дветѣ катастрофи излѣзохме съ една голѣма загуба за нашето племе, части отъ нашата земя останаха въ чужди ръце: въ Ромъния — Добруджа, въ Югославия — по-голѣмата частъ отъ Македония и Западнитѣ ни покрайнини, въ Гърция — също така голѣма частъ отъ Македония; можемъ да кажемъ, че части отъ нашитѣ земи останаха и въ Турция. Това бѣха области, които нашето племе въ течение на стотици години бѣше напоявало съ своята кръвь и съ своята потъ, чнѣто владѣние то бѣше осветило съ своитѣ страдания — неимоверни, нечовѣшки страдания. За всѣки единъ, който се вглежда въ историята на миналото, тѣзи земи бѣха напоени съ българска кръвь и съ българска потъ, и ние имаме и имаме правото да ги смѣтаме за наши — било защото сѣ били владѣни некогашъ отъ наши, български владѣтели, било защото въ течение на дълги години, на десетилѣтия, на столѣтия тѣ сѣ били работени отъ българи.

Ние искаме да имаме тѣзи земи въ едно, да бждатъ тѣ подъ българска политическа властъ. Армията направи всичко, за да може тоя нашъ идеалъ да бжде достигнатъ; ала политиката не можа да ги задържи. Азъ ви казахъ, че политика и армия трѣбва винаги да вървятъ рѣка за рѣка, да има между тѣхъ единодушие, единомислие, единодѣйствиѣ. Тѣ у насъ, обаче, благодарение на нашия националенъ характеръ, благодарение и на грѣшки на ответствени личности, на ответствени групи — на партии, бихъ казалъ, макаръ че вече въ тия години да не мога да искамъ да хвърлямъ изключително тежестъта върху известни партии само, но пакъ трѣбва да се каже, че партии създадоха тия катастрофи — бѣха два антипода.

И сега, при настоящето наше държавно-политическо и международно положение, какъ ще достигнемъ ние нашитѣ цели и задачи? Ще останемъ ли да живѣемъ изъ день въ день, като се откажемъ отъ тия наши съ вѣкове владѣни земи? Азъ мисля, че нѣма да се намѣри българинъ, който да се откаже. Най-малко ще се откажа азъ, най-малко ще се откаже и нашата група, нашата Социалдемократическа партия; ние нѣма да се откажемъ отъ правото, което имаме ние надъ тия земи, толкова години работени и поливани съ кръвь и сълзи отъ българина. („Браво!“ — Обши ржкоплѣскания) Защото тия земи не само че сѣ придобили отъ българитѣ въ собственостъ чрезъ тѣхния трудъ, но тѣ отговарятъ и на едно скромно, на едно смирено въжелание за една нова задача на българската държава, която да си има едни установени граници въ границитѣ на своето племе, които граници, обаче, да не бждатъ точно племенни, но да бждатъ и държавни, да достигатъ до една известна черта — море, рѣка и т. н.

Този идеалъ, г. г. народни представители, нѣма да бжде отнетъ отъ насъ. Но какъ ще го достигнемъ ние, какъ може да се достигне той?

Новото международно положение, което е създадено за насъ и за всички победени, какви изходи ни дава? Отъ тукъ чувамъ, отъ тамъ чувамъ, отъ нѣкъде отъ друго мѣсто може да се чуе, че армията намъ е необходима, армия ние трѣбва да си създадемъ въ оная сила и ширина, каквито се налагатъ, за да може да послужи като инструментъ на национална политика.

Азъ се съмнявамъ, г. г. народни представители, дали е умѣстно да се разисква тоя въпросъ тукъ. Азъ бихъ искалъ мѣстото му да бжде дето трѣбва — въ комисията по Военното министерство или по-добре въ комисията по Министерството на външнитѣ работи; тамъ трѣбва ние да се разберемъ за единъ известенъ периодъ имаме ли ние възможностъ да хранимъ подобни надежди — не казвамъ илюзии, а надежди; можемъ ли чрезъ такъвъ единъ инструментъ, какъвто е армията, да достигнемъ онуй, което загубихме благодарение само на наши грѣшки.

Мисля, че ние ще трѣбва да действуваме въ кръга на достижимото сега-засега, въ кръга на онова, което ние, както и по-рано казахъ, трѣбва да гонимъ като достижимо и задържимо, което можемъ да достигнемъ и да задържимъ; въ този кръгъ ние ще трѣбва да вървимъ и да насочимъ нашитѣ усилия. Какво има въ тая областъ да постигнемъ?

Азъ мога съ радостъ да кажа, че българската политика е на добъръ пътъ. Тя е поставила въпроситѣ малко по-друго яче. Тя ги е поставила като въпроси на меншество, които ние имаме въ Добруджа, които ние имаме — оная день единъ вестникъ го каза, това не е меншество, а това е едно голѣмо мнозинство — въ Югославия, въ Македо-

ния, въ Западните покрайнини; то е меншество, може би, поради обезлюдяването; таква е сега и българското население въ гръцка Македония, ала за насъ то е едно голѣмо мнозинство. Та, въпросътъ е, значи, поставенъ за достигане целитъ и задачитъ на нашата външна политика по етапи — по пътя на меншествата. Това е една реална политика, тя се счита съ условията, тя ни дава резултати и сама се счита съ срѣдствата и условията, които позволяватъ достигане на целитъ.

Вие виждате, прочее, че армията при настоящето положение отстъпва настрана, и отстъпва не само по принципъ, но и по принуждение. Та ние нѣмаме собствена армия, намъ не е оставено да имаме армия такава, каквато и ние бихме могли да подкрепимъ — наборна армия. На насъ, като на победени, е казано: „Вие нѣма да имате армия, вие нѣма да се занимавате съ военни въпроси, вие нѣма да имате армия за достигане на национални цели, вие ще се разоръжите, а ние подиръ васъ“. Кога? Следъ като се въоръжатъ до зъби, тогава ще говорятъ за разоръжение.

При това положение, следваната отъ насъ политика е правилна, пътятъ, по който вървимъ, е добъръ, ледътъ е пробитъ, и изъ тоя пътъ трѣбва да се върви, за да постигнемъ и всеобщото разоръжение, както и възможно ревизиране дори и на договоритъ. Това е въпросъ отъ общата външна политика, но той се засегна тукъ, и азъ по неволя ще се спра за единъ моментъ на него, за да кажа, че този пътъ на действие по етапи вече съществува, той е създаденъ.

Ето че дойдоха до пакта Брианъ—Келогъ. Преди това, по-рано дойдоха до Обществото на народитъ; на това Общество на народитъ изложиха цели, дадоха му задачи и тия задачи се оказаха донейде ефикасни по отношение на насъ. Ние имаме случай да изпитаме спрямо насъ блѣстяще неговото действие въ връзка съ гръцкото нападение; той е единъ блѣстящъ, нечуванъ примѣръ въ историята: става това, което се не очакваше — Обществото на народитъ се наложи. Въ дадения случай историческото събитие, за което говоря, бѣше, може би, какъ да кажа, не толкова трагично — малко мелодраматично. Навлизането на Пангалосъ въ нашата земя бѣше единъ епизодъ, на който не липсваше и водевилна страна; но все пакъ, това навлизане бѣше едно нашествие; можеше да стане едно опустошение на нашата земя и при единъ неразумни управници можеше да се дойде до едно стълкновение съ много печални последици. Но това не стана.

Значи, ние сме били принудени да изоставимъ армията, но на насъ насреща ни е дадено нѣщо — дадена ни е защитата на Обществото на народитъ. И ето че сега напоследъкъ ни се дава пактъ Брианъ—Келогъ — дадено ни е, значи, отричането на войната като инструментъ за национална политика.

Но това не е достатъчно на свѣта; народитъ искатъ нѣщо по-осезателно и го намиратъ въ арбитража. Арбитражътъ трѣбва да дойде. Като дойде арбитражътъ, трѣбва да дойде и санкцията. Тая санкция я пледиратъ вече, Женевскиятъ протоколъ, който бѣ погребанъ, може би наново ще бѣде издигнатъ. И ще го издигнатъ, защото не сѣ само кабинетитъ Поанкаре и Балдуинъ—Чембърлейнъ, които ръководятъ съдбинитъ на народитъ — следъ тѣхъ идатъ други кабинети. Може би, въ Англия ще дойдатъ други кабинети, и тогава другъ тонъ ще зазвучи въ Женева, както бѣ зазвучалъ преди 3 години. Ние имаме вече пакта Брианъ—Келогъ, ние ще имаме арбитражъ, ние ще имаме, може би, и санкцията — една международна армия, която ще спира, която ще налага, която, съ една речъ, ще ни даде сигурността, която иначе ни е отнета.

Но това е тъй наречената Zukunftsmusik, музиката на утрешния день; днешната музика е друга. Днешната музика е, че ние по принуждение не можемъ да имаме армия, която да служи като инструментъ за национални цели и, следователно, ще трѣбва да видимъ, какво може да бѣде направено.

Каза се, че ние можемъ да поискаме, че ние можемъ да се аргументираме предъ Европа и тамъ ще се намѣрятъ държави, които да ни разбератъ. Малкитъ държавици, които ни окръжаватъ, Малкото съглашение, което ни стѣга като обръчъ, може би, най-после ще се съгласи, и тамъ, може би, ще се пробие пътятъ за повръщане къмъ една народна армия. Тая народна армия може да бѣде въ границитъ, опредѣлени въ договоритъ за миръ, тя пакъ нѣма да служи като инструментъ за национални цели, но ще облекчи донѣкъде нашия бюджетъ и ще даде едно удовлетворение на българския народъ, който не може да се помири, че има армия отъ наемници.

Единъ демократически народъ, като българския, не може да се задоволява съ армия отъ наемници, която — правилно забеляза г. Димевъ — може да послужи въ ржцетъ на едни и въ ржцетъ на други. Ние искаме народна армия, която да отразява новия духъ на българския народъ, който е духъ на миролюбие, духъ на демокрация, на самоуправление — между народитъ и вътре у насъ. И когато и г. военниятъ министъръ при стѣпването си на длъжностъ заяви, че нашата армия ще служи за опазване реда и свободитъ на българския народъ, не мога, освенъ да ржкоплѣскамъ на тия думи.

Ако това е тъй; ако това вие можете да го направите дѣло; ако тия думи, ако тия изрази сѣ синтеза на онова, което ние сме претърпѣли досега; ако вие, военнитъ — защото вие идете отъ кръга на тая професия — сте дошли до това заключение, че армията у насъ не може да служи за друго, освенъ да пази установения редъ — както е казано въ първоначалния текстъ на закона за устройството на армията, „законно установения редъ“ — онзи редъ, на който се зижда българската държава, българското животуване; ако съ този редъ вие искате да пазите свободитъ, тогава вие сте се твърде много доближили, или най-сетне ние сме съгледали у васъ — историята ще каже — че политическиятъ ни животъ се е твърде много доближилъ до това, което всички трѣбва да разберемъ. Такава армия ние можемъ да имаме и можемъ да поддържаме — армия, която ще ни служи да ни защитава.

Ние бихме могли да кажемъ, че този народъ, всрѣдъ който живѣемъ, не можемъ да го лишимъ отъ една въоръжена сила, която да пази нашитъ граници отъ всѣко едно нахалство, отъ всѣко скимване на окръжаващитъ ни. При такова съседство ние не можемъ да бѣдемъ лишени отъ една достатъчно въоръжена сила, която да туря край на всѣкакви своеволия. Но ако, за съжаление, не можемъ да сторимъ второто, дайте да осъществимъ първото — законно установения редъ, свободитъ на българскитъ граждани да бѣдатъ гарантирани, безъ да се влияе отъ когото и да е, защото трѣбва най-сетне да дойдемъ до това разбиране, че всѣки е господаръ на своитъ постѣпки, че всѣки отговаря за своитъ постѣпки, че не може вънъ отъ законитъ да искатъ отъ него да направи нѣщо.

Въ Англия всѣки стражаръ отговаря за своитъ постѣпки. Мисля, че и въ България отговаря, само че казва: „Мене ми е заповѣданъ“. Заповѣдано му е да бие, да изгизна човѣшкитъ същества въ участитъ! Може би, ще бѣде заповѣдано и на войската да стреля срещу една частъ отъ българския народъ. Ще трѣбва у насъ въ всички малки и голѣми водители да съществува туй велико съзнание за правата и длъжноститъ на съвременния гражданинъ, който въ името на закона да може да каже: „Беззакония не можете да искате отъ менъ“.

Смѣтамъ, че полка-лека тая психология, този манталетъ си пробива пътъ навсѣкѣде — и въ гражданството, и въ чиновничеството, и въ офицерството. И тукъ виждамъ, че сме синове на една и съща страна, на едно и също отечество, което има още много да достига — не толкова външно, но и вътрешно — за да бѣдемъ поставени на това мѣсто, на което ни е поставила историята, за да значимъ нѣщо, да бѣдемъ нѣщо културно, свободно, стопански издигнати, което ще може да повлияе и на околнитъ, и на малки, и на голѣми, за да кажатъ: тамъ на това мѣсто, има единъ бисеръ, има единъ народъ трудолюбивъ, младъ, прекаралъ хиляди нещастия презъ 500-годишно робство, минавали сѣ хиляди нашествия презъ този Балкански полуостровъ, но сега е изникналъ на свобода — да му дадемъ племенитъ хора, да му дадемъ границитъ, на които той съ право претендира, да му дадемъ възможностъ да живѣе, да се развива.

Ще се намѣрятъ такива хора въ Европа, има такива нации, тѣ сѣ мнозинство въ Обществото на народитъ; тѣ още не могатъ да решаватъ, но тѣ сѣ вече на пътъ да решаватъ. И ако ние се споразумѣемъ тукъ, у насъ, ако ние издигнемъ въ срѣдата на българския Парламентъ тия наши задачи на армия и на народъ въ едно единение върху базата на конституцията и на свободитъ на народа, азъ смѣтамъ, че много лесно ще бѣде да уредимъ и войската, и нейното функциониране, и нейнитъ отговорности, и нейнитъ дефекти, за които говориха предшествуващитъ. Когато има добрата воля у тия, които сѣ повикани да водятъ армията, когато има и отъ наша страна доброто желание да се подадемъ ржка на тия труженици, смѣтамъ, че ще може да се направи нѣщо, което да бѣде достойно за България, за българската демокрация (Ржкоплѣскания отъ всички страни)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народният представител г. Ради Василевъ.

Р. Василевъ (л. ср): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Макаръ въ късенъ часъ, съ нѣколко думи ще искамъ да привлѣка вашето внимание къмъ изтълнението на единъ дългъ, както спрямо родината, така и спрямо родната армия. Дотогава, докогато веригитѣ отъ договоритѣ за миръ сѣ на шията на българския народъ, при всѣки случай и при всѣки поводъ, когато ще имаме да разгледаме бюджета на Военното министерство, ние, като римлянитѣ, ще трѣбва да викаме: не забравяйте Картагенъ, не забравяйте премахването на наемната армия.

Съображенията, които изказаха преждеговорившитѣ оратори, не ще повтарямъ. За мене е важно не само смѣтането на товара отъ бюджета, който е близо около 350 милиона лева. Отъ по-голяма стойностъ е онова съображение, което уважаемиятъ народенъ представител г. Димевъ посочи — голѣмата възпитателна роль на това училище, българската казарма спрямо българския гражданинъ и селянинъ, които, поради липса на условия, поради липса на възможности въ детскитѣ години да придобиятъ това, което е необходимо за културата на човѣка, иматъ възможностъ впоследствие, въ своята по-зрѣла възраст да придобиятъ въ казармата оформяване на характера, както и редица добродетели, особено любовъ, обичъ къмъ родината — нѣща, които нагледно се доказаха въ тритѣ епически войни, които водихме съ безпримѣренъ героизмъ. Всичко това е плодъ на оная възпитателна система, която бѣше усвоена въ нашитѣ казарми, където, наистина, българското доблестно офицерство изигра ролята на оная учитель, който поради липсата, както казахъ, на други условия, депъдни и образованието, и възпитанието на българския селянинъ и гражданинъ. Не трѣбва, прочее, да забравяме, че гие на всѣка цена трѣбва да извоюваме нашата войска да бѣде пакъ редовна, наборна, както е била досега.

И, г. г. народни представители, въ всѣки случай българскиятъ Парламентъ ще вдига високо гласа си за извоюване на тая придобивка. Борбата, която ние ще водимъ въ Парламента, единодушниятъ изразъ отъ всички политически течения на това искане, е отъ грамадно значение. То ще се наложи единъ денъ и колкото по-скоро дойде, толкова по-добре. Не е необходимо да се води борба, не сѣ необходими предизвикателства. Не на малкия български народъ, който знае какво значение иматъ мирнитѣ договори, който знае какво значение иматъ международнитѣ договори, особено съ голѣмитѣ държави, подобава да си служи съ срѣдства предизвикателни, които могатъ да ни отдалечатъ отъ момента на извоюване на тая придобивка. И при най-малкия случай и за най-малкитѣ придобивки, за най-малкитѣ завоевания, малкиятъ български народъ трѣбва да бѣде дозволень. Крачка по крачка, шагъ по шагъ, ще постигнемъ това, което сме си предначертали да постигнемъ.

Другъ дългъ, който има българскиятъ Парламентъ да изпълни къмъ българската родна армия, това е да увѣковѣчи дѣлата на нашата армия. Г. г. народни представители! Най-малко, може би, у насъ ще се запазятъ спомени за това, което българскиятъ въоръженъ народъ, воденъ отъ своитѣ доблестни военни ръководители, извърши презъ последнитѣ две войни. Най-малко, казвамъ, у насъ ще бѣде запазено то, защото ние нѣмаме нито военни музеи, нито ония голѣми паметници, които трѣбва да служатъ за примѣръ на поколѣнията, за поука на всички ония, които идватъ следъ насъ, за това, какъ трѣбва да се работи, да се живѣе и, най-сетне, да се мре за това отечество, въ което сме се родили. Налага се, следователно, колкото малко срѣдства и да имаме, да се направи въ това отношение нѣщо. И азъ виждамъ за това предвидени кредити, макаръ и малко. Това е добро. При възможностъ, когато имаме повече срѣдства, ще направимъ нѣщо повече въ това отношение. Единъ дългъ имаме да изпълнимъ и спрямо ония, които дадоха частъ отъ здравето си за нашето отечество. И спрямо тѣхъ ние трѣбва да бѣдемъ повече внимателни. Съ всѣки бюджетъ всѣка година по нѣщо се дава. Преди 3—4 години, знаете, се създадохъ специални облози, на прѣжитѣ данъци се поставиха врѣхнини, за да могатъ да бждатъ удовлетворени най-необходимитѣ нужди на пострадалитѣ отъ войнитѣ. Създаде се единъ достатъченъ фондъ, вие го имате въ редовния бюджетъ и сега се прави това, което е възможно.

Г. г. народни представители! Държавата мисли и при първа възможностъ ще направи нуждното. И тази година — поне въ бюджетарната комисиия това се възприе — ае бѣде дадено нѣщо и на инвалидитѣ за увеличение на тѣх-

нитѣ пенсии. Макаръ въпросътъ за инвалиднитѣ пенсии да не е на дневенъ редъ сега, понеже той се засегна отъ г. Марковъ, ще кажа, че и на тази нужда се иде насреща, разбира се, съ малко срѣдства поради това, че държавата е твърде бедна. Но всички, които говориха по настоящия бюджетпроектъ, изразиха желание, духътъ на българската армия, непоколебимиятъ духъ на българския войникъ на всѣка цена да бѣде запазенъ, та въ всѣки моментъ българската родна армия да бѣде готова да защитава държавата както отъ външни нѣкои нападения, така и за запазване на вътрешния редъ, тѣй необходимъ, особено следъ войнитѣ. Остава ние да го култивираме, а не да го минираме. И тукъ е случаятъ азъ да обърна внимание, и да напомня на ония народни представители — единъ отъ тѣхъ, г. Марковъ, говори преди малко отъ тая трибуна — какво голѣмо нещастие се направи, когато се поиска да се минира българската родна армия съ образуването на отдѣлни, съсловни въоръжени групи — нѣщо, което и другаде даде твърде отрицателни резултати, а и у насъ даде много лошъ примѣръ. Нека бѣдемъ внимателни, нека никога да не по-сѣгаме на българската армия, следъ като всички днесъ съзнаваме, че тя ще бѣде единствениятъ стражъ не само за нашата граница, но и за свободитѣ на българския гражданинъ. Само тогава, уважаеми г. г. народни представители, нѣма да става нужда да призоваваме на помощъ никакви изключителни режими, които не сѣ предвидени въ нашия основенъ законъ и които режими могатъ само да напако-стятъ на българския народъ. Въ основния ни законъ е предвидено устройството на нашата държава — едно демократично устройство — което трѣбва да пазимъ всички като зеницата на окото си.

Азъ използвамъ случая да кажа нѣколко думи и по отношение становището на ония, които смѣтатъ, че нашето демократично самоуправление е допринесло само злини на България. Нищо вѣрно въ това нѣма, споредъ мене, г. г. народни представители. Ние имаме една кратка история отъ 50 години свободенъ животъ и ако погледнемъ на това, което е извършено отъ освобождението ни до днесъ, ще се учудимъ, какъ тия общинари, самоуправителнитѣ тѣла, които още въ турско време въ отдѣлни училищни и черковни общини сѣ градили духовната култура на българския народъ и сѣ подготвили неговото освобождение, какъ тѣзи общинари въ единъ такъвъ краткъ периодъ отъ съществуването на нашата държава сѣ създали и благоустройство, и още много други работи, които нѣмаше преди освобождението и които могатъ само да правятъ честь на нашата малка държавица. Всичко това, което е създадено, е резултатъ на усилията на българския народъ. То е срѣстнало съ душата на нашия народъ, то е въ съзнанието на всѣки единъ отъ насъ, резултатъ на усилията на всички и затова ние трѣбва преди всичко да го пазимъ и следъ туй да очакваме отъ въоръжената сила на България при застрашаване на реда единъ денъ, да дойде на помощъ и да го пазимъ. Ако това съзнание у всички се култивира, ако се разбере, че това устройство на нашата държава, този конституционенъ режимъ на демокрация и на самоуправление е най-пригоденъ и най-ползотворенъ, че той е, който ще запази българския народъ и ще го подготви за славни бжлнини — тогава, г. г. народни представители, всички ще гледатъ на българската родна армия съ ония очи, съ които днесъ съ задоволство констатирахъ, че всички оратори, които се изредиха на тая трибуна, погледнаха. И, рѣдко явление въ нашия Парламентъ: почти всички единодушно и съ ржкоплѣскане посрѣщаме и изпращаме народнитѣ представители, които се качватъ на тая трибуна.

Не смѣтайки да отвлечамъ вашето внимание по-нататкъ, азъ ще свърша, още повече, че туй, което азъ смѣтахъ да кажа, го казаха предшествуващитѣ оратори, макаръ и отъ опозиционнитѣ групи. Но единъ апелъ къмъ всички ви от-правамъ: да пазимъ родната армия, да не я увличаме въ политически борби, да считаме, че тя е достоенъ стражъ и на границата на държавата, и на вътрешния редъ. Нека я пазимъ и да не я заставаме тя да се намиса въ политически разпрани, нито пъкъ да минираме тази армия съ съсловни организации, въоръжени или невооръжени. (Ржкоплѣскания отъ говорителитѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Други оратори нѣма записани. Дебатитѣ се приключаватъ.

Министъръ-председателъ А. Лячевъ: Г. г. народни представители! Времето е доста напреднало. Азъ моля да се вдигне заседанието за утре, когато г. министърътъ на

войната ще си каже думата. За утрешния дневен ред на първо място, моля, да бъдат поставени законопроектите, които са гласувани днес на второ четене; след тях — на второ четене бюджетопроектът за разходите на Министерството на войната, след него бюджетопроектът на Министерството на земледелието и държавните имоти, след това другите бюджетопроекти и бюджетопроектът за смъртните палати.

Председателстващъ А. Христовъ: Които приематъ така предложения дневен редъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 19 ч. 45 м.)

Подпредседатели: В. ДИМЧЕВЪ
А. ХРИСТОВЪ

Секретарь: Г. ПАВЛОВЪ

Началникъ на Стенографското отделение: Д. АНТОНОВЪ

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Относно разрешаване на народните представители: Петър Миневъ, Христо Баралиевъ, д-ръ Йовчо Пеневъ, Стефанъ Самарчевски, х. Георги х. Петковъ, Момчо Дочевъ, Илия Бояджийски, д-ръ Борисъ Николовъ, Милко Бечевъ, Димитър п. Николовъ, Никола Бурмовъ, Левъ Кацковъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Еминъ Агушевъ, Вълчо Даскаловъ, Вълчовъ, Стефанъ Бояджиевъ и Николай Савовъ	1603	2) за разрешаване износа на фиевото зърно (Първо и второ четене)	1604, 1609
Законопроекти: 1) за изменение и допълнение закона за рибарството (Първо четене)	1603	Предложение за продължение срока за съчене на низкостъбленитъ гори до 30 априлъ т. г. (Премане)	1604
		Бюджетопроектъ за разходите презъ 1929/1930 финансова година по Министерството на войната (Докладване и разискване)	1609
		Дневенъ редъ за следващото заседание	1622